

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра економічної теорії і суспільних наук

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ:

плани семінарських занять, ключові поняття, питання для контролю і
самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Молодший бакалавр»
початкового рівня (короткий цикл)
спеціальностей 051 «Економіка», 073 «Менеджмент», 081 «Право», 122
«Комп'ютерні науки», 241 «Готельно-ресторанна справа», 242 «Туризм»,
281 «Публічне управління та адміністрування» денної форми навчання

Миколаїв

2021

УДК 330.1
О-75

Друкується за рішенням науково-методичної комісії обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету від 17.06.2021 р., протокол № 12

Укладачі:

О.В. Довгаль – д-р. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету

І. М. Лесік – канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії і суспільних наук Миколаївського національного аграрного університету

Рецензенти:

Н.В. Потриваєва – д-р екон. наук, професор кафедри обліку і оподаткування Миколаївського національного аграрного університету

Л.С. Дранус – канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ЗМІСТ

Вступ	4
Структурно-модульна схема дисципліни «Основи економічної теорії»	6
Змістовий модуль 1. Загальні основи економічного розвитку суспільства	7
Тема 1. Предмет і метод економічної теорії	7
Тема 2. Суспільне виробництво, його фактори і результати. Відтворення	11
Тема 3. Власність і її форми.....	15
Тема 4. Товарне виробництво.....	18
Тема 5. Гроші та їх функції. Грошовий обіг.....	21
Змістовий модуль 2. Ринок як підсистема ринкової економіки	25
Тема 6. Ринок і механізм його функціонування. Конкуренція та монополія в ринковій економіці.....	25
Тема 7. Ринкова інфраструктура.....	28
Змістовий модуль 3. Підприємство в системі ринкових відносин	31
Тема 8. Економічні основи функціонування підприємства. Підприємництво.	31
Тема 9. Аграрні відносини. Основи підприємництва в аграрному секторі.	34
Тема 10. Трудові відносини і заробітна плата. Доходи населення.....	37
Змістовий модуль 4. Суспільне відтворення та механізм його функціонування	40
Тема 11. Суспільне відтворення та його циклічність.....	40
Тема 12. Фінансова система суспільства. Державний бюджет.....	43
Тема 13. Державне регулювання ринкової економіки.....	47
Змістовий модуль 5. Сучасне світове господарство	51
Тема 14. Світове господарство. Система міжнародних економічних відносин.....	51
Тема 15. Міжнародна економічна інтеграція та її розвиток в сучасних умовах. Економічні аспекти глобальних проблем.....	55
Розподіл балів та шкала оцінювання	64
Список рекомендованих джерел	65

ВСТУП

Основними принципами викладання та вивчення «Основ економічної теорії» є пізнання закономірностей формування та розвитку економічної системи суспільства, отримання теоретичних знань про специфіку функціонування виробничих відносин, а також особливості їх використання у господарській практиці.

Предмет «Основи економічної теорії» покликаний сформувати свідомість здобувачів вищої освіти, пояснювати основоположні економічні категорії, економічні закони та принципи функціонування економічних систем, економічні відносини, господарський механізм і дії людей, спрямовані на ефективне господарювання в умовах обмежених ресурсів.

Головне завдання «Основ економічної теорії» як дисципліни - надати здобувачам необхідні теоретичні знання основ економічної системи суспільства; ознайомити їх з основними досягненнями науковців світу в сфері розробки глобальних економічних проблем сучасності; навчити студентів аналізувати явища і процеси, що спостерігаються у народному господарстві країни.

Мета: набуття майбутніми фахівцями глибоких економічних знань, формування у них нового економічного мислення, адекватного ринковим відносинам, формування навичок і вміння аналізувати реальні економічні процеси й приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю.

Основними *завданнями*, що мають бути вирішені у процесі викладання дисципліни, є:

- надати здобувачам необхідні теоретичні знання основ економічної системи суспільства;
- ознайомити їх з основними досягненнями науковців світу в сфері розробки глобальних економічних проблем сучасності;
- виробити у здобувачів відповідний світогляд відносно сучасних економічних явищ і процесів;
- навчити здобувачів аналізувати явища і процеси, що спостерігаються у народно-господарській практиці, і робити відповідні висновки;
- показати здобувачам можливості практичного творчого використання набутих знань.

Результати навчання:

Вивчивши курс *здобувач вищої освіти повинен знати:*

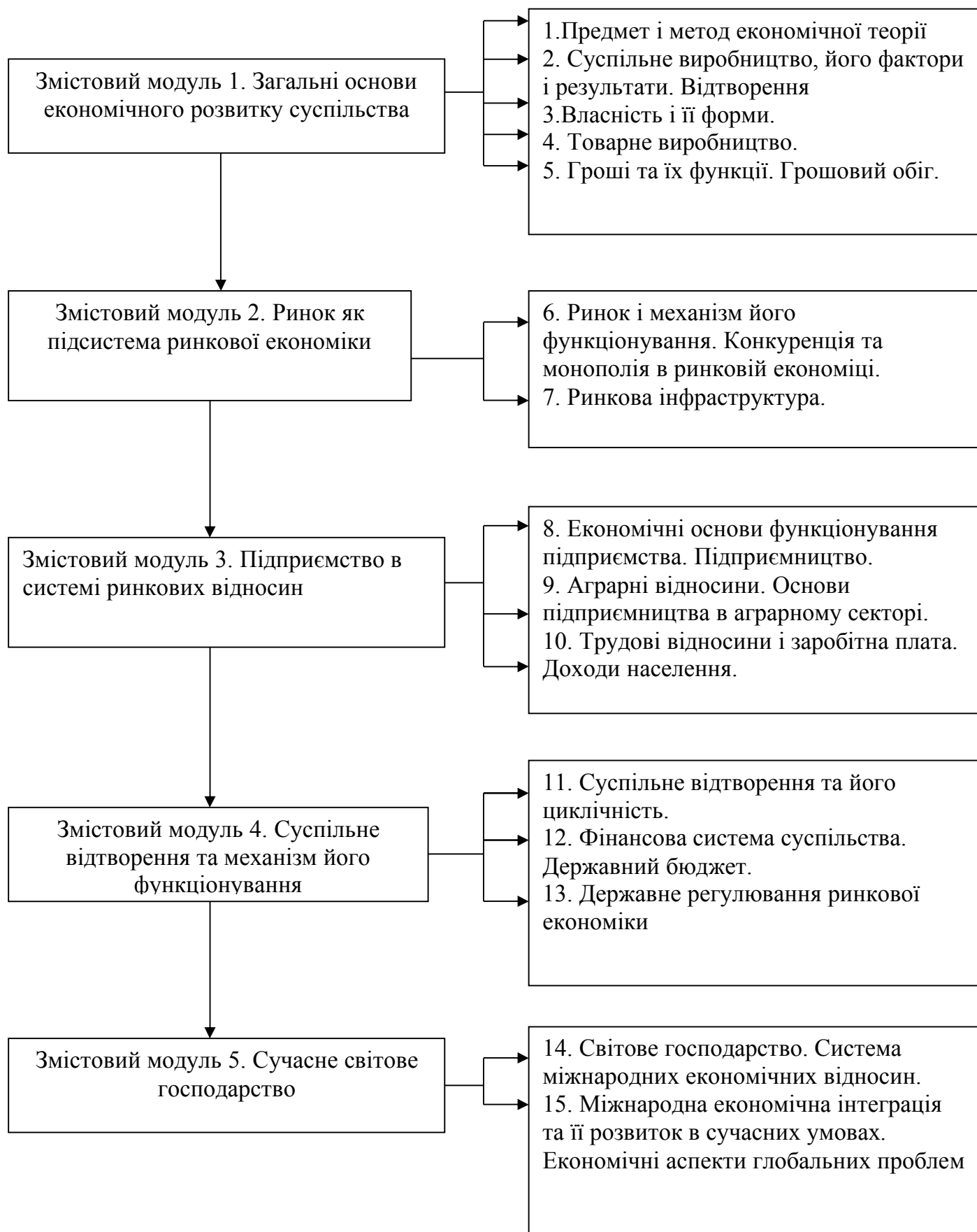
- загальнотеоретичні положення, що характеризують сутність, функціонування і розвиток економічної системи суспільства;
- принципи і умови функціонування ринкової економіки;

- особливості дії економічних законів в умовах ринкової економіки;
- моделі функціонування підприємств на комерційних засадах;
- закономірності розвитку національної економіки в сучасних умовах;
- сучасні особливості і перспективи розвитку світового господарства.

Вивчивши курс здобувач вищої освіти повинен вміти:

- вільно орієнтуватися у теоретичному матеріалі курсу;
- самостійно аналізувати сучасні економічні процеси;
- реально і творчо оцінювати економічну ситуацію, що склалася в нашій країні;
- визначити перспективи подальшого економічного розвитку.

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ І

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Тема 1. Предмет і метод економічної теорії

ПЛАН

1. Матеріальне виробництво і його роль у розвитку людського суспільства.
2. Предмет економічної теорії та її функції.
3. Методи пізнання економічних явищ і процесів.

Завдання – засвоїти сутність основних понять, розвинути уявлення про місце економічної теорії в системі наукових знань, предмет економічної теорії, методи пізнання економічних явищ і процесів. Визначити структуру і функції економічної теорії. Дослідити взаємозв'язок економічної теорії з іншими науками.

Ключові слова: економічні закони, економічні категорії, економічні потреби, макроекономіка, мікроекономіка, метод, абстракція, аналіз, синтез, дедукція, діалектика, індукція.

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Виникнення економічної теорії та основні етапи її розвитку.
2. Предмет, об'єкт економічної теорії.
3. Загальна характеристика методів дослідження, притаманних економічній теорії.
4. Економічні закони та їх види.
5. Місце економічної теорії в системі економічних наук.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Значення економічної теорії для становлення ринкової економіки в Україні.
2. Світові методики оцінки економічного стану держави.
3. Економічна теорія і економічна політика.

Завдання 1.1

Відповідно до наведених характеристик визначте функції економічної теорії (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 Функції економічної теорії

Функції	Характеристика
	формування певного світогляду людини, цілісної системи поглядів на економічні явища і процеси з огляду на інтереси різних верств суспільства
	надання теоретичних економічних знань для розробки народногосподарських форм управління виробництвом
	формування сучасного економічного мислення та економічної культури індивідів, що дає їм можливість виробити грамотну господарську поведінку в умовах ринкової системи
	наукове передбачення перспектив і можливих варіантів економічного розвитку з метою визначення найбільш ефективних способів розв'язання економічних проблем

Завдання 1.2

Розкрийте сутність дії кожного із зазначених економічних законів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 Види економічних законів

Види	Характеристика
Загальні	притаманні
Особливі	притаманні
Специфічні	притаманні
Стадіальні	притаманні

Завдання 1.3

Знайдіть відповідність кожного методу дослідження предмета відповідно до його визначення. (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 Методи дослідження предмета

№ з/п	Метод	№ з/п	Визначення
А	Аналіз		рух знання від загального до часткового
Б	Гіпотеза		розчленування явища чи процесу на окремі елементи та вивчення кожного з них окремо як необхідні частини цілого
В	Індукція		попереднє судження, припущення, яке вимагає перевірки на практиці
Г	Дедукція		рух знання від часткового до загального

Завдання 1.4

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

- Предметом економічної теорії є:
 - визначення економічної ефективності діяльності;
 - економічні відносини в суспільстві;
 - економічні закономірності і економічні показники;
 - економічні явища.
- Розділ економічної теорії, який вивчає діяльність економічних агентів на рівні мілких господарств, фірм, галузей називається:
 - мікроекономіка;
 - макроекономіка;
 - економічний аналіз;
 - економічний зв'язок.
- Що з наведених тверджень є прикладом нормативної економічної теорії?
 - дефіцит національного бюджету складає 4,6 млрд. грн;
 - чим більше комісія, тим більше загальна сума до виплат;
 - з кожним додатковим роком зростає сума, покладена на депозит;
 - потрібно знизити ціну на газ – це поліпшить рівень життя громадян.
- Позитивна економічна теорія:
 - вивчає те, що має бути;
 - вивчає суб'єктивні судження щодо стану економіки;
 - аналізує факти та вільна від суб'єктивних думок;
 - оцінює судження того, якою має бути економіка.
- Поняття, яке з грецької перекладається як «шлях до чогось, спосіб пізнання»?
 - фактор;
 - метод;
 - теорія;
 - вчення.

6. Засоби праці – це:

- а) сукупність фізичних і розумових здібностей людини, які вона застосовує у процесі виробництва;
- б) те, на що спрямована праця людини і що становить основу майбутнього продукту;
- в) річ або комплекс речей, якими людина діє на предмети праці;
- г) в сукупності предмети праці й засоби праці.

7. Предмет праці — це:

- а) фізичні та розумові зусилля людини, спрямовані на створення продукту праці;
- б) те, за допомогою чого людина перетворює природні ресурси на продукт праці;
- в) те, на що спрямована людська праця з метою створення продукту праці;
- г) стійкий повторюваний причинно-наслідковий зв'язок між економічними явищами.

8. Економічний закон – це ...

- а) стійкий, повторюваний причинно-наслідковий зв'язок між економічними явищами;
- б) поглиблює пізнання людей у світі складних економічних зв'язків;
- в) насамперед закони еволюції виробничих відносин (або відносин економічної власності) у їх взаємозв'язку з розвитком продуктивних сил;
- г) об'єктивний закон розвитку суспільства, що відображає виробничі відносини людей в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ або послуг.

9. Економічна теорія – це:

- а) наука про кількісні співвідношення, структури, форми та перетворення;
- б) наука про системи економічних відносин у суспільстві;
- в) наука, яка вивчає минуле людства, покладаючись при цьому на письмові та матеріальні свідчення минулих подій;
- г) це наука про найбільш загальні закони суспільства.

10. Розділ економічної теорії, що вивчає механізм функціонування національної економіки в цілому, включає в себе основні підрозділи (агрегати) – домогосподарства, приватний сектор, урядовий сектор називається:

- а) макроекономіка;
- б) економіка праці;
- в) мікроекономіка;
- г) економіка.

ТЕМА 2. Суспільне виробництво, його фактори та результати. Відтворення

ПЛАН

1. Основні фактори процесу виробництва. Структура суспільного виробництва.
2. Суспільні потреби та їх класифікація. Економічні ресурси та їх види.
3. Суспільний продукт і його форми.
4. Відтворення, його види і типи.

Завдання – засвоїти ряд важливих питань, пов'язаних з ефективністю функціонування факторів виробництва, впровадженням науково-технічного прогресу в агропромисловому комплексі

Ключові слова: виробництво, розподіл, обмін, споживання, основне виробництво, матеріальне виробництво, нематеріальне виробництво, економічні блага, земля, праця, капітал, продуктивність, робоча сила, предмети праці, засоби праці, чистий продукт, виробнича інфраструктура, соціальна інфраструктура, ресурси виробництва, суспільне відтворення, суспільний продукт, фондівіддача, матеріалівіддача, соціальна ефективність, ефективність виробництва

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Суспільне виробництво та його структура.
2. Матеріальне та нематеріальне виробництво. Сфера послуг.
3. Основні фактори виробництва.
4. Економічна сутність суспільного та особистого факторів виробництва.
5. Природний та екологічний фактори виробництва.
6. Потреби суспільства. Види потреб.
7. Ресурси суспільства. Рациональне використання обмежених ресурсів.
8. Сукупний суспільний продукт та його форми.
9. Ефективність виробництва, її форми та критерії.
10. Поняття відтворення та його види.

Творче завдання

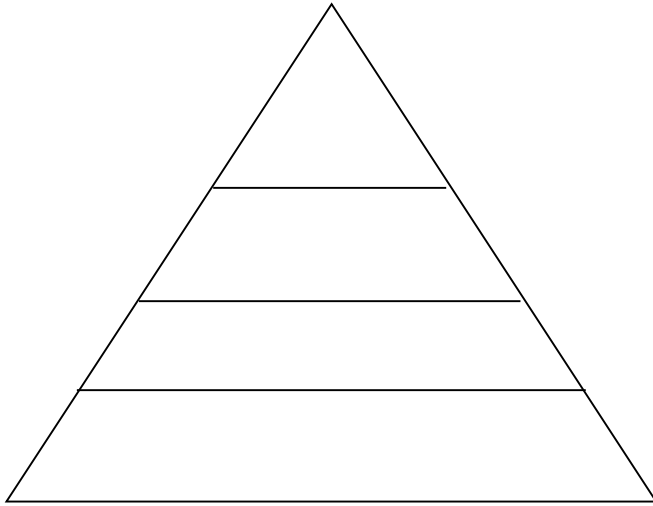
Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Діалектика взаємозв'язку потреб та виробництва.
2. Проблеми ресурсозабезпечення і ресурсозбереження в Україні.
3. Динаміка сукупного суспільного продукту в економіці України.
4. Ефективність виробництва в економіці України.

Навчальні завдання

Завдання 2.1

Заповніть піраміду, розставляючи ієрархічність відповідно до теорії потреб американського вченого А. Маслоу. (рис. 2.1).

- самореалізація та саморозвиток у творчій праці, мистецтві;
- голод, спрага, одяг, житло;
- спілкування, любов, взаєморозуміння;
- самоповага, визнання з боку оточуючих;
- надійність доходів, працевлаштування, особиста безпека, екологічні умови

Рисунок 2.1 Піраміда Маслоу

Завдання 2.2

Розставте складові, які можна віднести до наведених видів ресурсів виробництва : кошти грошово - кредитної, бюджетної сфери, окремих підприємств земельні, водні, лісові ресурси, працездатне населення, поклади корисних копалин, засоби виробництва (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 Види ресурсів виробництва

Ресурси виробництва	Складові
Матеріальні	
Трудові	
Природні	
Фінансові	

Завдання 2.3

Знайдіть відповідність наданому визначенню вартісних складових суспільного продукту (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 Складові сукупного суспільного продукту у вартісній формі

№ з/п	Метод	№ з/п	Визначення
А	Фонд відшкодування		це частина суспільного продукту, яка йде на розширення та вдосконалення виробництва (реконструкція та модернізація) виробництва, розвиток соціальної інфраструктури (будівництво житла, культурних і соціальних об'єктів).
Б	Фонд споживання		це перенесена вартість з засобів виробництва на готовий продукт. Фонд відшкодування використовується для заміни витрачених (зношених) засобів виробництва.
В	Фонд нагромадження		це частина новоствореної вартості суспільного продукту, яка використовується для особистого споживання робочої сили

Завдання 2.4

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

- Цілеспрямована діяльність людей зі створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб кожного індивіда і суспільства в цілому, називають:
 - праця;
 - робоча сила;
 - соціальна інфраструктура;
 - соціальна ефективність.
- Взаємне, зустрічне добровільне відчуження свого продукту на користь іншої особи або групи осіб на взаємовигідній основі з метою одержання певної вигоди, називається:
 - розподіл в економіці;
 - обмін;
 - продуктивність;
 - предмети праці.
- Здатність людини до праці, сукупність духових і фізичних здібностей, що людина використовує у своїй діяльності, називається:
 - робоча сила;
 - споживання;
 - праця;
 - ресурси виробництва.

4. Перенесена вартість засобів виробництва на готовий продукт – це...
- а) фонд нагромадження;
 - б) фонд споживання
 - в) фонд відшкодування
 - г) фонд страхування.
5. Сукупна вартість кінцевих товарів та послуг, створених факторами виробництва, які є у власності громадян даної країни не лише в межах цієї країни, а й за кордоном:
- а) чистий суспільний продукт;
 - б) валовий національний продукт;
 - в) національний дохід;
 - г) кінцевий суспільний продукт.
6. Частина національного доходу, яка виступає як надлишок над необхідним продуктом.
- а) чистий суспільний продукт;
 - б) валовий національний продукт;
 - в) додатковий продукт;
 - г) кінцевий суспільний продукт.
7. Відновлення виробництва з року в рік практично в незмінних масштабах і на практично незмінній техніко-технологічній основі
- а) розширене;
 - б) просте;
 - в) звужене;
 - г) розгорнуте.
8. Зазначте основні компоненти національного доходу:
- а) доходи найманих працівників та некорпоративних власників;
 - б) рентні доходи;
 - в) доходи корпорацій;
 - г) процентний дохід.
9. Фактор виробництва, що відображає діяльність людини стосовно поєднання та ефективного використання всіх інших факторів виробництва з метою створення благ та послуг:
- а) робоча сила;
 - б) підприємницькі здібності;
 - в) праця;
 - г) ресурси виробництва.
10. Економічний ресурс, що визначається як сукупність усіх технічних, матеріальних і грошових засобів, які використовуються для виробництва товарів та послуг.
- а) земля;
 - б) підприємницькі здібності;
 - в) капітал;
 - г) наука.

Тема 3. Власність та її форми

План

1. Економічний зміст власності. Типи, види й форми власності
2. Еволюція відносин власності. Функції власності.
3. Становлення відносин власності в Україні

Завдання – вивчити економічний зміст власності, еволюцію відносин власності, функції власності. Навчитись розрізняти відносини власності в юридичному і економічному аспектах. Чітко усвідомлювати що означають такі поняття як володіння, розпорядження, користування і вміти їх розмежувати.

Ключові слова: власність, привласнення, володіння, відчуження, види відносин, об'єкти власності, суб'єкти власності, право власності, форми власності, типи власності, функції власності

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Поняття власності.
2. Суб'єкти та об'єкти власності.
3. Місце власності в економічній системі.
4. Поняття економічної системи.
5. Еволюція відносин власності.
6. Форми власності в Україні. Закон України «Про власність».
7. Економічні та соціальні форми реалізації власності.
8. Економічні інтереси та їх система. Сутність економічних інтересів.
9. Характерні риси економічних інтересів. Єдність та суперечності економічних інтересів.
10. Роздержавлення і приватизація об'єктів власності.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Роздержавлення та приватизація, форми і методи.
2. Основні напрямки реформування відносин власності в АПК України.
3. Державна власність в країнах з розвинутою економікою.

Навчальні завдання

Завдання 3.1

Заповніть таблицю 3.1, розставляючи відповідність правильних відповідей наданим визначенням: корпоратизація та кооперування; приватизація; денаціоналізація.

повернення націоналізованих об'єктів попереднім власникам	акціонування держаних підприємств та створення кооперативів	відчуження об'єктів державної власності на користь приватних суб'єктів

Заповніть таблицю 3.2, групуючи відповіді у дві колонки за суб'єктами та об'єктами власності: організації, природні ресурси (земля, її надра, води, ліси тощо), предмети споживання, підприємства, культурні та історичні цінності, органи державного управління, робоча сила, органи місцевого самоврядування, гроші та цінні папери, нерухомість, люди як носії майнових і немайнових прав і обов'язків, асоціації.

Суб'єкти власності	Об'єкти власності

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

1. Привласнення багатьма державами, міжнародними монополіями засобів та результатів виробництва, що поєднується з колективним управлінням цими суб'єктами спільними об'єктами власності:
 - а) державна власність;
 - б) колективна власність;
 - в) приватна власність;
 - г) наддержавна власність.
2. Який спосіб закріплення прав власності за суб'єктами можна вважати основним:
 - а) силу;
 - б) звичаї, традиції;
 - в) моральні установки;
 - г) юридичні норми.

3. Який документ визначає, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним?
- а) Конституція України;
 - б) Закон України «Про власність»;
 - в) Кримінальний кодекс України;
 - г) Податковий кодекс України.
4. Можливість суб'єкта поступати з об'єктом власності на свій розсуд, розпоряджатися речами як завгодно у своїх інтересах, аби це тільки не суперечило нормам і правилам життя у суспільстві.
- а) привласнення;
 - б) користування;
 - в) володіння;
 - г) розпорядження.
5. Відчуження власності (продаж, дарування, передача у спадщину).
- а) привласнення;
 - б) користування;
 - в) володіння;
 - г) розпорядження.
6. До якої форми власності віднесено такі різновиди як кооперативна, корпоративна (акціонерна), громадські організації?
- а) приватна;
 - б) колективна;
 - в) державна;
 - г) комунальна.
7. Процес передачі об'єктів власності від юридичної особи (держави) фізичній особі або групи осіб.
- а) приватизація;
 - б) користування;
 - в) привласнення;
 - г) розпорядження.
8. Все те, що можна привласнити чи відчужити:
- а) суб'єкти власності;
 - б) предмети власності;
 - в) об'єкти власності;
 - г) акціонерна власність.
9. Як називають конкретно суспільний спосіб оволодіння річчю?
- а) користування;
 - б) розпорядження;
 - в) привласнення;
 - г) купівля.
10. Яке право має суб'єкт у разі виходу зі складу учасників колективної власності:
- а) право на отримання грошового чи майнового еквівалента своєї частки;
 - б) позбавляється усіх прав на майно;
 - в) право на отримання половини грошового еквіваленту всієї власності;
 - г) право на отримання частини доходів підприємства після виходу.

Тема 4. Товарне виробництво

План

1. Виникнення товарного виробництва
2. Товар і його властивості
3. Закон вартості та його функції

Завдання – проаналізувати еволюцію товарного виробництва. Засвоїти основні риси та ознаки товарного виробництва. Вивчити сутність товару та його властивостей. Вивчити особливості закону вартості та його функції.

Ключові слова: товар, товарне виробництво, послуга, вартість, споживча вартість, мінова вартість, суспільно необхідні затрати праці, проста праця, складна праця, теорія «факторів виробництва», теорія «граничної корисності», теорія «попиту і пропозиції», інформаційна теорія вартості

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Поняття товарного виробництва, його характерні риси та умови виникнення.
2. Види товарного виробництва.
3. Товар та його властивості. Сутність споживчої вартості і вартості. Характеристика мінової вартості.
4. Двоїтий характер праці, втіленої в товарі.
5. Закон вартості. Індивідуальні затрати праці.
6. Суспільно-необхідні витрати праці.
7. Функції закону вартості в суспільному виробництві.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Виникнення і діалектика товарного виробництва.
2. Аналіз теорій вартості товару.
3. Характеристика двоїстого характеру праці, втіленої в товарі.
4. Фактори, які впливають на поведінку покупця.
5. Етапи життєвого циклу товару.

Навчальні завдання

Завдання 4.1

Відповідно до наведених характеристик визначте основні риси натурального та товарного виробництва позначкою (+) (табл. 4.1).

Таблиця 4.1 Особливості натурального та товарного виробництва

Основні риси	Натуральне виробництво	Товарне виробництво
Існування замкнених господарських одиниць		
Спеціалізація товаровиробників		
Економічна відокремленість товаровиробників		
Універсальний характер праці		
Обмін товарами на ринку як форма економічного зв'язку між виробниками		
Задоволення потреб, незначних за обсягом і подібних за складом		

Завдання 4.2

До кожного наданого терміну знайдіть відповідне визначення: абстрактна праця, вартість, товар, товарне виробництво, споживна вартість, суспільно необхідний робочий час (табл. 4.2).

Таблиця 4.2 Вихідні дані

Термін	Визначення
Товарне виробництво	
Товар	
Споживча вартість	
Вартість	
Абстрактна праця	
Суспільно необхідний робочий час	

Завдання 4.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

- Продукт праці, який задовольняє певну потребу людини та здатний обмінюватись на інші блага в певних пропорціях це:
 - земля;
 - товар;
 - продукт;
 - послуга.
- Робочий час, витрачений на виробництво товару окремим виробником (підприємством), називається індивідуальним робочим часом, а вартість, створена ним, -
 - індивідуальною вартістю;
 - міноюю вартістю;
 - кінцевою вартістю;
 - суспільною вартістю.

3. Якщо пропозиція товару перевищує попит, то ціна його і прибутки:
- а) зростає;
 - б) знижується;
 - в) коригується;
 - г) залишається без змін.
4. Як слід розуміти таку форму суспільного виробництва, коли продукти виробляються не для власного споживання виробника, а для продажу тобто для споживання іншими членами суспільства?
- а) натуральне виробництво;
 - б) соціальне виробництво;
 - в) економічне виробництво;
 - г) товарне виробництво.
5. Що є єдиним джерелом вартості?
- а) продукт;
 - б) праця;
 - в) гроші;
 - г) прибуток.
6. Товарне виробництво передбачає обмін продуктами виключно:
- а) грошовий;
 - б) натуральний;
 - в) еквівалентний;
 - г) не еквівалентний.
7. Специфічна суспільна форма праці, яка властива лише товарному виробництву і виражає відносини відособлених товаровиробників – це:
- а) наукова праця;
 - б) фізична праця;
 - в) візуальна праця;
 - г) абстрактна праця.
8. Яким законом регулюється акт купівлі-продажу товарів?
- а) вартості;
 - б) капіталу;
 - в) праці;
 - г) відносин.
9. Робочий час, потрібний для виготовлення якої-небудь споживної вартості при існуючих суспільно нормальних умовах виробництва і при середньому в конкретному суспільстві рівні уміння та інтенсивності праці – це
- а) економічно вигідний робочий час;
 - б) суспільно необхідний робочий час;
 - в) виробничий час;
 - г) робочий час.
10. Товарне виробництво, що охоплює всі сфери, де товаром стає навіть сама здатність людини до праці, називається:
- а) капіталістичним;
 - б) підприємницьким;
 - в) розвинутим;
 - г) простим.

Тема 5. Гроші та їх функції. Грошовий обіг

План

1. Виникнення і сутність грошей.
2. Функції грошей. Грошовий обіг.
3. Інфляція, її причини та соціально-економічні наслідки

Завдання – проаналізувати еволюцію становлення і розвиток грошових відносин і грошей як специфічного товару, засвоїти види та функції грошей. Вивчити сутність закону грошового обігу та можливості його використання в різних економічних системах. Дослідити сутність інфляції її вплив на економічні процеси, причини інфляції та шляхи її зниження.

Ключові слова: біметалізм, валюта, валютний паритет, валютний курс, вексель, гроші, готівка, грошовий голод, дефляція, девальвація, емісія, інфляція, золотий запас, конвертована валюта, масштаб цін, нуліфікація

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Форма вартості та її розвиток. Виникнення грошей.
2. Функції грошей. Види грошей.
3. Вартість та ціна. Масштаб цін.
4. Валютний курс. Сучасне трактування сутності грошей.
4. Закон грошового обігу. Кількісне відображення даного закону. Можливості використання загального закону грошового обігу в різних економічних системах.
5. Інфляція. Вплив інфляції на економічні процеси. Причини інфляції та її види. Шляхи зниження інфляції.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Природа сучасних грошей.
2. Теорія інфляції та її еволюція.
3. Грошові потоки та їх вплив на грошову масу.
4. Грошова маса, неплатежі та інфляція.

Навчальні завдання

Завдання 5.1

Знайдіть відповідність наданого визначення кожній зазначеній категорії (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 Вихідні дані

№ з/п	Метод	№ з/п	Визначення
А	Біметалізм		випуск в обіг грошей та цінних паперів
Б	Девальвація		вилучення з обігу частини надлишкової грошової маси, випущеної в період інфляції з метою зменшення платоспроможного попиту населення через фінансові і грошово-кредитні механізми
В	Дефляція		зниження обмінного курсу (ціни) грошової одиниці однієї країни до грошової одиниці іншої
Г	Емісія		використання двох благородних металів (частіше всього срібла і золота) для чеканки монет, що застосовуються в якості грошей
Д	Монометалізм		грошова система, в якій один метал слугує загальним еквівалентом і основою грошового обігу
Е	Інфляція		знецінення грошей, яке проявляється у формі зростання цін на товари і послуги, не обумовлені підвищенням їх якості

Завдання 5.2

До кожного терміну надайте відповідне визначення: (табл. 5.2).

Таблиця 5.2 Вихідні дані

Термін	Визначення
Інфляція	
Відкрита інфляція	
Галопуюча інфляція	
Гіперінфляція	
Повзуча інфляція	

Завдання 5.3

Знайдіть відповідність наданого визначення кожній зазначеній функції грошей (табл. 5.3).

Таблиця 5.3 Функції грошей

№ з/п	Функція	№ з/п	Визначення
А	Міра вартості		Гроші вилучаються із обігу і нагромаджуються у товаровиробників
Б	Засіб обігу		Гроші обслуговують продаж товарів у кредит або виступають у вигляді позики
В	Засіб нагромадження і утворення скарбів		Гроші виступають як загальний купівельний або платіжний засіб на глобальному ринку
Г	Засіб платежу		Гроші вимірюють вартість усіх інших товарів
Д	Світові гроші		Гроші обслуговують купівлю-продаж товарів

Завдання 5.4

До кожного терміну надайте відповідне визначення: (табл. 5.4).

Таблиця 5.4 Методи регулювання грошового обігу

Термін	Визначення
Девальвація	
Ревальвація	
Нуліфікація	
Деномінація	

Завдання 5.5**Ситуаційна вправа 1. Гіперінфляція в Німеччині**

Ознайомтесь із змістом ситуації, проаналізуйте її та дайте відповіді на нижченаведені запитання.

Запитання:

1. Які причини інфляції?
2. Який вид інфляції був характерний для економіки Німеччини? Які види інфляції Ви знаєте?
3. Які наслідки викликають інфляційні процеси в економіці країни?
4. Які існують методи боротьби з інфляцією?

Після поразки Німеччини в Першій світовій війні її чекала фінансова криза. До цього певною мірою причетні й держави-переможниці (країни Антанти, особливо Франція), які прагнули за рахунок переможених якимось чином поліпшити своє фінансове становище. 27 квітня 1921 р. німецькому урядові тоді вже Веймарської республіки було представлено шалений рахунок репараційних виплат союзникам – 132 млрд золотих марок. Ця сума істотно перевищувала податкозборчі можливості Німеччини, яка й без того мала величезний бюджетний дефіцит. За таких умов, щоб сплатити свої рахунки, німецький уряд запустив друкарський верстат. Як наслідок, у 1922 р. ціни в Німеччині зросли на 5 470 %, а в 1923 р. підвищилися до космічних меж – в 1 300 000 000 000 разів. Фунт масла коштував 1,5 млн марок, м'яса – 2 млн, одне яйце – 60 тис. марок. Як свідчить Р. Вільямс, «ціни росли так швидко, що офіціанти декілька разів змінювали їх у меню під час сніданку. Іноді відвідувачі ресторанів платили за обід удвічі більше тієї ціни, котра значилася в меню, коли вони тільки робили замовлення». Задушена репараціями союзників Німеччина на початку 20-х років переживала голод та інфляцію. У липні 1923 року долар коштував 4 млрд марок, платню ним видавали двічі на день – в обід і ввечері. Після першої видачі платні робили годинну перерву, щоб люди витратили зароблене, – до вечора ціни могли зрости в півтора рази.

Завдання 5.6

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

1. Товар, який виступає загальним еквівалентом для всіх інших товарів:
 - а) гроші;
 - б) виробництво;
 - в) прибуток;
 - г) продукція.
2. Переповнення каналів грошового обігу масою надлишкових грошей, що веде до їх знецінення та додаткового перерозподілу національного доходу на шкоду переважної більшості населення – це?
 - а) гіперінфляція;
 - б) повзуча (помірна) інфляція;
 - в) галопуюча інфляція;
 - г) інфляція.
3. Яка з функцій грошей найуразливіша при інфляції?
 - а) міри вартості;
 - б) засобу обігу;
 - в) засобу платежу;
 - г) засобу заощадження.
4. Ліквідність – це:
 - а) здатність грошей брати участь у негайній купівлі товарів (робіт, послуг);
 - б) можливість грошей бути засобом платежу;
 - в) можливість грошей бути засобом накопичення;

- г) правильна відповідь відсутня.
5. Яка функція грошей виникла як наслідок кредитних відносин?
- а) функція засобу платежу;
 - б) функція засобу обігу;
 - в) функція засобу нагромадження;
 - г) функція міри вартості.
6. Що відбувається з переведенням паперових грошей у золотий запас?
- а) накопичуються;
 - б) перетворюються в скарб;
 - в) зникають;
 - г) нічого не відбувається.
7. При оплаті купленого товару гроші виконують функцію:
- а) міри вартості;
 - б) засобу обігу;
 - в) засобу платежу;
 - г) засобу заощадження.
8. Швидкість обігу грошей - це:
- а) частота переходу грошової одиниці від одного економічного суб'єкту до іншого в процесі розширеного відтворення;
 - б) кількість обмінних операцій, що здійснюються у касах банків за одиницю часу;
 - в) тривалість обороту грошової одиниці за звітний рік;
 - г) сукупність платежів, які обслуговують окремий етап процесу розширеного відтворення.
9. Як пропозиція грошей впливає на швидкість їх обігу?
- а) із збільшенням пропозиції грошей зростає швидкість їх обігу;
 - б) із збільшенням пропозиції грошей зростає їх купівельна спроможність;
 - в) із збільшенням пропозиції грошей зменшується швидкість їх обігу;
 - г) із збільшенням пропозиції грошей не зростає їх купівельна спроможність.
10. Чим є гроші, обслуговуючи грошовий оборот на мікрорівні?
- а) однією з функціональних форм капіталу;
 - б) формою узагальненого суспільного багатства;
 - в) загальним мірилом вартості всіх благ;
 - г) розширення кредитних ліній юридичних осіб.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

РИНОК ЯК ПІДСИСТЕМА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 6. Ринок та механізм його функціонування. Конкуренція та монополія в ринковій економіці

План

1. Поняття, функції і структура ринку
2. Ринкова рівновага і механізм її досягнення
3. Конкуренція і монополія

Завдання – засвоїти поняття ринок його функції та характерні риси, визначити об'єктів та суб'єктів ринку. Вивчити сутність ринкового механізму, економічних законів попиту і пропозиції. Визначити роль ціни та конкуренції в ринковій економіці.

Ключові слова: антимонопольна політика, демпінг, диверсифікація, закон попиту, закон пропозиції, картель, конкуренція, консорціум, концерн, кооперація, кон'юнктура ринку, монополія, олігополія, попит, пропозиція, ринок, ринкова рівновага, ринкова ціна, синдикат, трест, ціна рівноваги

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Поняття ринку та його характерні риси. Функції ринку. Об'єкти та суб'єкти ринку.
2. Структура ринку. Ринок засобів виробництва. Ринок праці та центри зайнятості. Фінансовий ринок та ринок цінних паперів.
3. Ціна і ціноутворення в ринковій економіці. Роль ціни в ринковій економіці. Функції цін.
4. Поняття ринкового механізму. Сутність економічних законів попиту і пропозиції. Ціна рівноваги та її дотримання.
5. Поняття конкуренції та її роль в ринковій економіці. Форми конкуренції. Методи конкуренції.
6. Поняття монополізму. Вплив монополізму на економічні процеси. Монополістичні утворення в країнах з розвинутою ринковою економікою та їх сутність.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Сутність економічних законів попиту і пропозиції. Маркетинг.
2. Монополізм та його вплив на економічні процеси.
3. Антимонопольна політика уряду України.

Навчальні завдання

Завдання 6.1

Зазначте відповідно до наданих визначень складові ринкового механізму (табл. 6.1).

Таблиця 6. 1 Складові ринкового механізму

Складова	Визначення
	ринкова потреба в товарах, що обумовлена суб'єктивними бажаннями споживача та його платоспроможністю, що має вираз у грошовій форм
	обсяг продукції, що постачається на ринок для продажу
	грошовий вираз вартості товару

Завдання 6.2

Знайдіть відповідність наданих визначень кожній із функцій ринку: регулююча, функція санації, стимулююча, інформаційна, контролююча, інтегруюча, відтворювальна (табл. 6.2).

Таблиця 6. 2 Функції ринку

Функції	Визначення
	забезпечення безперервності процесу виробництва внаслідок встановлення зв'язку між виробництвом і споживанням завдяки реалізації товарів
	встановлення пропорцій між різними сферами і галузями економіки щодо розподілу ресурсів і обсягів випуску продукції з метою задоволення потреб суспільства
	заохочення виробників до зниження індивідуальних витрат порівняно із суспільно необхідними, до застосування новітніх досягнень науки і техніки
	очищення економіки від неефективних підприємств завдяки конкуренції
	забезпечення контролю споживача над виробництвом товарів
	перетворення економіки на єдине ціле внаслідок встановлення горизонтальних і вертикальних зв'язків
	надання інформації про стан ринкової кон'юнктури (сукупність умов реалізації товарів)

Завдання 6.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

- Обмін, організований за законами товарного виробництва і обігу-це:
 - обмін валюти;
 - товарний обмін;
 - ринок;
 - ринкова політика.
- Ядром (основою) ринкових відносин є відносини:
 - купівлі-продажу;
 - привласнення;
 - власності;

- г) володіння.
- 3. Ринок, який характеризується великою кількістю незалежних продавців, які виробляють стандартну продукцію - це:
 - а) ринок чистої конкуренції;
 - б) ринок капіталів;
 - в) ринок товарів;
 - г) ринок власності.
- 4. Ринок, де одна фірма є єдиним продавцем продукту або послуги-це:
 - а) ринок чистої конкуренції;
 - б) ринок чистої монополії;
 - в) ринок ноу-хау;
 - г) ринок капіталів.
- 5. Держава, державні, кооперативні та приватні підприємства - це:
 - а) об'єкти ринкових відносин;
 - б) суб'єкти ринкових відносин;
 - в) аутсайдери ринкових відносин;
 - г) економічно незалежні одиниці.
- 6. До економічно активного населення включають:
 - а) зайнятих;
 - б) зайнятих і безробітних;
 - в) працездатних, безробітних, осіб до 16 років;
 - г) працездатних пенсіонерів, студентів, домогосподарок.
- 7. Боротьба суб'єктів ринку за перевагу споживачів з метою отримання найбільшого прибутку-це:
 - а) вільна конкуренція;
 - б) відношення попиту до вартості;
 - в) економічна конкуренція;
 - г) чиста монополія.
- 8. Такий економічний лад, в якому господарські процеси регулюються цінами-це:
 - а) традиційна економіка;
 - б) планова економіка;
 - в) ринкова економіка;
 - г) змішана економіка.
- 9. Сукупність товарів, які вже є на ринку або можуть бути доставлені на нього-це:
 - а) пропозиція;
 - б) конкуренція;
 - в) товарообіг;
 - г) ціноутворення.
- 10. Структура ринку, при якій в одній галузі домінує невелика кількість конкуруючих фірм, при цьому хоча б одна або дві з них, виробляють значну долю продукції даної галузі, а поява нових продавців ускладнена чи неможлива - це:
 - а) чиста монополія;
 - б) конкуренція;
 - в) олігополія;
 - г) олігопсонія.

Тема 7. Ринкова інфраструктура

План

1. Поняття, суть і функції ринкової інфраструктури.
2. Види банків і їх діяльність. Банківська система України.
3. Товарна біржа, її суть та види
4. Фондова біржа. Біржа праці та її функції

Завдання – вивчити суть і функції ринкової інфраструктури. Розглянути види банків та їх діяльність, банківську систему України. Вивчити сутність біржі, їх місце та роль в інфраструктурі ринку.

Ключові слова: ринкова інфраструктура, аукціон, ярмарок, товарна біржа, фондова біржа, брокер, дилер, банк, банківська система, форвардна угода, ф'ючерсна угода, хеджування, страхування, аудит

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Поняття та функції ринкової інфраструктури в економіці.
2. Біржі, їх місце та роль в інфраструктурі ринку.
3. Ринок цінних паперів. Фондова біржа. Види цінних паперів. Механізм біржової торгівлі цінними паперами.
4. Валютна біржа і її функції.
5. Формування та сучасний стан ринкової інфраструктури України.
6. Кредитні відносини та їх види. Форми кредиту. Принципи кредитування.
7. Банки, їх сутність. Види банківських операцій.
8. Банківська система України та її структура.
9. Небанківські фінансові установи.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Біржі, їх види і функції
2. Кредит, його функції і форми. Принципи кредитування
3. Банки, їх види та функції. Банківська система України і особливості її функціонування.
4. Небанківські фінансові установи.

Навчальні завдання

Завдання 7.1

Знайдіть відповідність наданих характеристик кожному із видів банків (табл. 7.1).

Таблиця 7. 1 Кредитно-банківські установи

№ з/п	Банк	№ з/п	Основна діяльність
А	Емісійний банк		спеціалізується на тому, що надає довгострокові позики під заставу нерухомості
Б	Іпотечний банк		фінансово-кредитна установа для залучення вільних коштів населення, зберігання заощаджень, здійснення безготівкових розрахунків надання населенню кредитів, проведення розрахунково-грошових операцій щодо обслуговування населення, включаючи операції з цінними паперами
В	Ощадний банк		найбільш універсальний тип банку, який займається широким колом операцій, в тому числі наданням кредитів промисловим, торговельним та іншим підприємствам переважно за рахунок коштів, залучених у вигляді депозитів (вкладів).
Г	Комерційний банк		має монополієне право на випуск банківських білетів, проводить державну політику в галузі грошового обігу, кредиту і розрахунків, регулювання діяльності всієї банківської системи

Завдання 7.2

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 7.2).

Таблиця 7.2 Вихідні дані

Термін	Визначення
	комплекс взаємопов'язаних обслуговуючих структур або об'єктів, забезпечуючих основу функціонування системи
	місце, де регулярно в один і той же час здійснюються торги певними товарами
	посередники при укладенні угоди між покупцями і продавцями товарів, цінних паперів, валюти та інших цінностей на фондових біржах, валютних, страхових і фрахтових ринках

Завдання 7.3

1. Організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється оптова торгівля товарами зі стандартизованими вимогами відносно якості та кількості, умов і термінів поставки товарів це:

- а) фондова біржа;
- б) товарна біржа;
- в) валютна біржа;
- г) фрахтова біржа.

2. Які з наведених далі елементів входять до інфраструктури ринку?

- а) магазини;
- б) біржі;
- в) система економічної освіти;

- г) система зв'язку.
3. Які риси характеризують товарну біржу:
- а) пропонується неоднорідний товар з певними характеристиками;
 - б) роздрібна торгівля, що ведеться у спеціалізованому місці;
 - в) торгівля здійснюється за допомогою брокерів;
 - г) торги ведуться не регулярно а за потребою учасників.
4. Які риси властиві біржовому товару:
- а) монопольний товар;
 - б) масовий товар;
 - в) оригінальний, неповторний товар;
 - г) товар, що продається за зразками.
5. Які ознаки характеризують ф'ючерсні угоди:
- а) передбачає купівлю і продаж прав на товар;
 - б) домовленість про поставку реального товару;
 - в) передбачає поставку товару в майбутньому;
 - д) ціна товару зафіксована в контракті на момент його підписання.
6. Цінний папір, що випускається разом з облігацією чи привілейованою акцією і дає її власникові право на додаткові пільги у визначений час.
- а) вексель;
 - б) ваучер;
 - в) облігація;
 - г) варрант.
7. Письмове боргове зобов'язання за встановленою законом формою, яке видається позичальником (боржником) кредитору, що надає останньому право вимагати від боржника повернення зазначеної у векселі суми в певний строк.
- а) вексель;
 - б) ваучер;
 - в) облігація;
 - г) варрант.
8. Суб'єкт кредитних відносин, який надає кредити іншому суб'єкту господарської діяльності у тимчасове користування:
- а) фінансист;
 - б) банкір;
 - в) кредитор;
 - г) касир.
9. Емітент — це:
- а) суб'єкт, що випускає акції;
 - б) суб'єкт, що продає акції;
 - в) суб'єкт, що купує акції;
 - г) суб'єкт, що зберігає акції.
10. Ринок цінних паперів — це:
- а) частина грошового ринку;
 - б) частина ринку банківських позичок;
 - в) самостійний ринок;
 - г) частина фінансового ринку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ПІДПРИЄМСТВО В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Тема 8. Соціально-економічна характеристика підприємства **Економічні основи функціонування фірми**

План

1. Підприємство як первинна ланка економіки. Види підприємств.
2. Підприємництво, його сутність та умови існування. Види підприємництва. Особливості розвитку підприємництва в Україні.
3. Сутність капіталу, його кругообіг і оборот.
4. Витрати виробництва та їх види. Собівартість продукції і шляхи її зниження.
5. Прибуток і його функції. Норма і маса прибутку.

Завдання – вивчити сутність, умови функціонування, види підприємств. Розглянути особливості розвитку підприємництва в Україні, вивчити економічні категорії: капітал, кругообіг капіталу і його стадії, оборот капіталу, основний і оборотний капітал, фізичний і моральний знос основних фондів, витрати виробництва та їх види, собівартість продукції і шляхи її зниження, прибуток і його функції, норма і маса прибутку.

Ключові слова: акціонерне товариство, асоціація, амортизація, банкрутство, валовий дохід, венчурна фірма, відкрите акціонерне товариство, витрати, закрите акціонерне товариство, змінні витрати, колективне підприємство, командитне товариство, консорціуми, концерни, корпорація, мале підприємництво, планова собівартість, постійні витрати, собівартість, фізичний знос, фінансове підприємництво, франчайзинг, холдинг, чистий прибуток

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Підприємництво, його суть та умови існування. Види підприємництва. Особливості розвитку підприємництва в Україні.
2. Капітал як економічна категорія товарного господарства. Кругообіг капіталу і його стадії.
3. Оборот капіталу. Основний і оборотний капітал. Фізичний і моральний знос основних фондів.
4. Витрати виробництва та їх види. Собівартість продукції і шляхи її зниження.
5. Прибуток і його функції. Норма і маса прибутку.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Номінальна і реальна заробітна плата. Взаємозв'язок продуктивності праці і рівня заробітної плати.
2. Форми і системи заробітної плати.

Навчальні завдання

Завдання 8.1

Знайдіть відповідність наданих характеристик кожному із видів підприємств (табл. 8.1).

Таблиця 8. 1 Вихідні дані

№ з/п	Види підприємств	№ з/п	Характеристика
А	Договірне (повне або змішане) товариство		створюється шляхом об'єднання пайових внесків, і відповідно до їх величини розподіляється прибуток. Члени цього товариства відповідають за зобов'язаннями підприємства лише розміром вкладеного у пай капіталу
Б	Товариство з обмеженою відповідальністю		це спілка, учасники якої відповідають усім майном або виступають як солідарні боржники щодо зобов'язань товариства
В	Товариство з необмеженою відповідальністю		засновують юридичні та фізичні особи, які не об'єднують свої капітали і не створюють нової юридичної особи, зберігають господарську та юридичну самостійність, мають самостійні баланси

Завдання 8.2

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 8.2).

Таблиця 8.2 Вихідні дані

Термін	Визначення
	самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, надання послуг і зайняття торгівлею з метою одержання прибутку
	система дрібних фірм, які укладають контракти на право користуватися фабричною маркою фірми і дозвіл на діяльність на певній території і в певній сфері
	діяльність, спрямована на отримання прибутку
	грошовий вираз вартості додаткового продукту
	витрати підприємства, виражені у грошовій формі

Завдання 8.3

- Виберіть варіант відповіді, що характеризує поняття «підприємство»:
 - вид бізнесу, який пов'язаний із виробництвом товарів, наданням послуг, створенням на себе особистого ризику;
 - спілка, учасники якої відповідають усім майном або виступають як солідарні боржники щодо зобов'язань товариства;
 - ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво основної маси товарів і послуг, здійснює науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою привласнення доходу (прибутку);
 - будь-яка господарська діяльність, що має метою отримання прибутку або дає іншу вигоду.
- За якими показниками законодавство України визначає малі, середні та великі підприємства:
 - за обсягом виробленої продукції;

- б) за величиною отриманого річного доходу;
 - в) за чисельністю працюючих;
 - г) за розміром земельних ділянок у користуванні.
3. На якій формі власності засновуються малі підприємства?
- а) приватній;
 - б) колективній;
 - в) державній;
 - г) на будь-якій формі власності.
4. Із наведених видів витрат підприємства виділіть змінні:
- а) на утримання адміністративно-управлінського персоналу;
 - б) орендна плата,
 - в) витрати на сировину;
 - г) амортизаційні відрахування.
5. Із наведених видів витрат підприємства виділіть постійні:
- а) на утримання адміністративно-управлінського персоналу;
 - б) на електроенергію;
 - в) амортизаційні відрахування;
 - г) на сировину.
6. Будь-яка господарська діяльність, що має на меті отримання прибутку або дає іншу вигоду:
- а) підприємництво;
 - б) бізнес;
 - в) послуги;
 - г) торгівля.
7. Яким категоріям громадян законодавство України забороняє займатися підприємницькою діяльністю?
- а) посадовим особам органів прокуратури;
 - б) бізнесменам;
 - в) комерсантам;
 - г) військовослужбовцям.
8. Функція підприємницької діяльності, яка формує і ефективно використовує трудові, матеріальні та інформаційні ресурси
- а) творча;
 - б) ресурсна;
 - в) організаційна;
 - г) оперативна.
9. Сукупність економічних відносин, які складаються з приводу формування і використання матеріальних і грошових засобів на підприємстві – це:
- а) трудові ресурси;
 - б) матеріальні ресурси;
 - в) виробничі фонди;
 - г) виробничі витрати.
10. Затрати, які безпосередньо залежать від кількості виробленої продукції
- а) змінні;
 - б) постійні;
 - в) непрямі;
 - г) адміністративні.

Тема 9. Аграрні відносини

Основи підприємництва в аграрному секторі економіки

План

1. Сутність аграрних відносин. Форми власності на землю та форми господарювання в сільськогосподарському виробництві.
2. Агропромислова інтеграція. Агропромисловий комплекс, його структура і функції.
3. Рентні відносини. Земельна рента та її види. Ціна землі.
4. Аграрна політика України на сучасному етапі.

Завдання – вивчити сутність аграрних відносин. Форми власності на землю та форми господарювання в сільськогосподарському виробництві, агропромислову інтеграцію, агропромисловий комплекс, його структуру і функції, рентні відносини, земельну ренту та її види, ціну землі, аграрну політику України на сучасному етапі.

Ключові слова: аграрні відносини, агропромисловий комплекс, економічні відносини, суспільні відносини, земля, інтеграція, зовнішня торгівля, внутрігалузева конкуренція, бартер, дерегулювання, дисконтування, земельна рента

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Форми господарювання у сільському господарстві і їх зміст.
2. АПК, його структура та функції.
3. Земельна рента та її види.
4. Рентні відносини.
5. Види ренти.
6. Ціна землі.
7. Аграрна політика України на сучасному етапі

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Проблема збалансованого розвитку народного господарства
2. України Державна політика регулювання і підтримки сільськогосподарського виробництва
3. Дохід на землю та фізичний капітал

Навчальні завдання

Завдання 9.1

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 9.1).

Таблиця 9. 1 Вихідні дані

Термін	Визначення
	сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, її зберіганням, переробкою і доведенням до споживача
	особливий товар, що є продуктом природи і не має початкової вартості, але має ціну
	надлишковий чистий дохід, який виступає як своєрідна форма платежу за користування чужою землею

Завдання 9.2

Зазначте категорії як відповідають наведеним визначенням (табл. 9.2).

Таблиця 9.2 Вихідні дані

№ з/п	Вид	№ з/п	Характеристика
А	Монопольна рента		форма господарювання, за якої відбувається процес зближення і поєднання галузей сільського господарства і промисловості з метою зростання виробництва і забезпечення продуктивної кооперації праці в аграрній та промисловій сферах економіки
Б	Абсолютна рента		додатковий прибуток, що виникає незалежно від форми власності на землю внаслідок монополії на землю як на об'єкт господарювання
В	Ціна землі		різниця між монопольною ціною на сільськогосподарські продукти (рідкісні) та індивідуальною вартістю їх
Г	Диференційна рента		капіталізована земельна рента, тобто грошовий капітал, що забезпечує його власникові такий самий дохід, але не у формі ренти, а суми відсотку на вкладення до банку
Д	Агропромислова інтеграція		різниця між ринковою вартістю сільськогосподарських продуктів та суспільною ціною виробництва їх

Завдання 9.3

1. Суб'єктами відносин власності на підприємстві є:

- а) покупці товару;
- б) постачальники та продавці;
- в) підприємство як юридична особа, та його працівники;
- г) працівники підприємства та посередники.

2. Ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво основної маси товарів і послуг, здійснює науково-дослідницьку і комерційну діяльність з метою привласнення доходу (прибутку):

- а) виробництво;
- б) галузь господарства;
- в) ринок;
- г) підприємство.

3. На основі чого здійснюється одиничний поділ праці між працівниками:
 - а) за віком та статтю;
 - б) за спеціалізацією та професією;
 - в) за стажем;
 - г) за рівнем освіченості.
4. До основних видів підприємства не належать:
 - а) колективні підприємства;
 - б) сімейні підприємства;
 - в) посередницькі підприємства;
 - г) державні підприємства.
5. Підприємства, що засновані на власності кількох власників капіталу, які наймають робочу силу:
 - а) колективні капіталістичні підприємства;
 - б) колективні підприємства;
 - в) сімейні підприємства;
 - г) спільні підприємства.
6. Спільні підприємства:
 - а) засновані на наддержавній формі власності;
 - б) засновані на поєднанні різних форм власності, в тому числі із залученням іноземного капіталу;
 - в) засновані на праці членів декількох сімей;
 - г) засновані на власності трудового колективу.
7. Спілка, учасники якої відповідають усім майном або виступають як солідарні боржники щодо зобов'язань товариства:
 - а) відкрите акціонерне товариство;
 - б) товариство з обмеженою відповідальністю;
 - в) товариство з не обмеженою відповідальністю;
 - г) закрите акціонерне товариство.
8. Бізнес у перекладі з англійської означає:
 - а) відносини;
 - б) продаю;
 - в) керую;
 - г) заняття.
9. Підприємство, що знаходить свій прояв, у діяльності, яка з'єднує зацікавлені у взаємній вигоді сторони:
 - а) виробниче підприємство;
 - б) фінансове підприємство;
 - в) посередницьке підприємство;
 - г) спільні підприємства.
10. В якому підприємстві об'єктами купівлі-продажу є гроші, валюта та цінні папери:
 - а) фінансове підприємство;
 - б) страхове підприємство;
 - в) економічне підприємство;
 - г) державне підприємство.

Тема 10. Трудові відносини і заробітна плата. Доходи населення

План

1. Робоча сила як товар. Ринок праці
2. Доходи населення в ринковій економіці.

Завдання – вивчити робоча сила як товар, ринок праці, доходи населення, їх види та джерела формування, заробітна плата, її суть, форми та системи, доходи від власності та їх види, суспільні фонди споживання та їх зміст.

Ключові слова: праця, робоча сила, ринок праці, працездатне населення, зайняте населення, сукупна робоча сила, рівень безробіття, доходи населення, оплата праці, заробітна плата, соціальні трансферти, номінальні доходи, реальні доходи, загальні доходи населення, чисті доходи населення, кінцеві доходи населення, трудові доходи, нетрудові доходи, тіньова економіка

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Розподільчі відносини та їх місце в системі економічних відносин. Необхідний продукт та його форми.
2. Робоча сила як товар. Ринок праці. Проблема зайнятості.
3. Формування доходів населення та їх структура. Заробітна плата як економічна категорія. Діалектика поняття заробітної плати.
4. Функції заробітної плати. Номінальна і реальна заробітної плати. Диференціація заробітної плати.
5. Прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата. Споживчий кошик.
6. Доходи від власності, та їх форми. Доходи із суспільних фондів споживання та їх структура.

Теми рефератів

1. Види доходів населення та джерела їх формування
2. Заробітна плата, її види, форми і системи
3. Доходи від власності та їх види.
4. Суспільні фонди споживання та їх зміст.

Навчальні завдання

Завдання 10.1

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 10.1).

Таблиця 10.1 Вихідні дані

Термін	Визначення
	сукупність фізичних, розумових та організаторських властивостей людини, набутих знань і досвіду, які вона застосовує у процесі виробництва споживних вартостей
	процес свідомої доцільної діяльності людей
	специфічна соціально-економічна форма руху робочої сили. Він являє собою сукупність відносин, які складаються між продавцем робочої сили і її покупцем
	безробіття пов'язане із скороченням Збройних Сил і звільненням у запас військовослужбовців)
	форма оплати робочої сили, коли до уваги береться кількість виготовленої продукції

Завдання 10.2

Знайдіть відповідність наведених категорії їх визначенням (табл. 10.2).

Таблиця 10.2 Вихідні данні

№ з/п	Банк	№ з/п	Основна діяльність
А	Доходи номінальні		це кількість матеріальних і духовних благ та послуг, які реально можна придбати на номінальні грошові доходи
Б	Доход чистий		показник реальних доходів населення, який найповніше відображає рівень життя населення. Використання сімейних доходів характеризує структуру споживання
В	Доходи сімейні		вся сума доходів у грошовій формі, одержаних з різних джерел упродовж певного періоду
Г	Доходи реальні		вартість товарів, життєвих благ і послуг, необхідних людині для життя, обчислених у діючих цінах
Д	Вартість життя		різниця між валовою виручкою від реалізації продукції, робіт і послуг та їх повною собівартістю

Завдання 10.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

- У чому полягає споживча вартість товару робоча сила:
 - здатність постійно підвищувати свій освітньо-кваліфікаційний рівень;
 - здатність створювати нову вартість;
 - здатність до відтворення;
 - здатність до мотивації.
- Дія якого закону зумовлює тенденцію до зростання вартості робочої сили:
 - законів попиту;
 - закону зростання потреб;
 - закону зростання продуктивності суспільної праці;
 - закону пропозиції.
- Відтворення робочої сили – це:
 - фізично необхідні робітникам життєві засоби;
 - витрати на утримання робітником себе та членів родини;

- в) наявність спадкоємців у родині;
 - г) підвищення кваліфікації робітника.
4. Зайняте населення включає в себе:
- а) безробітних;
 - б) зайнятих у суспільному виробництві;
 - в) тимчасово не працюючих;
 - г) працюючих неповний робочий день.
5. Безробіття пов'язане із зміною роботи або місця роботи:
- а) добровільне;
 - б) конверсійне;
 - в) фрикційне;
 - г) циклічне.
6. Безробіття, яке виникає у період економічних криз:
- а) технологічне;
 - б) конверсійне;
 - в) фрикційне;
 - г) циклічне.
7. До складу соціальних трансфертів відноситься:
- а) пенсія;
 - б) заробітна плата;
 - в) гонорар;
 - г) стипендія.
8. За рахунок чистого прибутку здійснюються такі види доходів, як:
- а) доходи від наданих послуг;
 - б) доходи від інновацій;
 - в) доходи від монополій;
 - г) доходи від особистого підсобного господарства.
9. До скоригованих чистих доходів відносять:
- а) чисті доходи;
 - б) чисті борги населенню;
 - в) сальдо натуральних трансфертів;
 - г) вартість безплатних послуг.
10. Законна діяльність, яка ведеться некорпоративними підприємствами, тобто підприємствами, що належать окремим особам, домашнім господарствам, котрі не оформлюються як особи, що ведуть економічну діяльність
- а) нелегальна;
 - б) неформальна;
 - в) формальна;
 - г) легальна.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ І МЕХАНІЗМ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Тема 11. Суспільне відтворення і його циклічність

План

1. Сутність процесу суспільного відтворення. Відтворення елементів економічної системи.
2. Економічне зростання: сутність, типи і фактори.
3. Циклічність економічного розвитку. Основні характеристики циклів.
4. Тіньовий сектор в економічному відтворенні.

Завдання – вивчити сутність суспільного відтворення і його основні риси. Результати суспільного відтворення та національний дохід, його суть, джерела, фактори зростання. Економічне зростання; його типи. Циклічність економічного розвитку. Тіньовий сектор в економічному відтворенні

Ключові слова: відтворення, економічне зростання, економічний цикл, «моральне здоров'я» нації, політична диктатура, корупція, бюрократія, фіскальна політика, монетарна політика, рецесія, піднесення, тіньова економіка, відмивання грошей, національна безпека, інвестиційний клімат.

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Суть суспільного відтворення і його основні риси. Взаємозв'язок індивідуального і суспільного відтворення. Результати суспільного відтворення.
2. Сукупний суспільний продукт і методи його обчислення.
3. Валовий національний продукт.
4. Валовий внутрішній продукт. Національне багатство.
5. Національний дохід, його суть, джерела, фактори зростання. Стадії руху національного доходу.
6. Економічне зростання; його типи. Теорії економічного зростання.
7. Види нагромадження. Джерела нагромадження.
8. Циклічність суспільного відтворення. Види циклів. Зовнішні та внутрішні фактори циклу. Економічні кризи.
9. Тіньовий сектор в економічному відтворенні.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Нагромадження як матеріальна основа розширеного відтворення.
2. Теорії економічних циклів.
3. Безробіття як макроекономічна проблема.

Навчальні завдання

Завдання 11.1

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 11.1).

Таблиця 11.1 Вихідні дані

Термін	Визначення
	безперервність, повторюваність виробництва
	це відновлення процесу суспільного виробництва з року в рік у незмінних масштабах
	характеризується повторенням суспільного виробництва в обсягах, що є меншими, ніж у попередньому періоді
	відтворення суспільного виробництва в зростаючих розмірах

Завдання 11.2

Знайдіть відповідність наведених категорії їх визначенням (табл. 11.2).

Таблиця 11.2 Вихідні данні

№ з/п	Банк	№ з/п	Основна діяльність
А	Економічне зростання		різке порушення існуючої економічної рівноваги внаслідок диспропорцій у процесі відтворення, що різко зростають.
Б	Депресія		об'єктивна форма розвитку національної економіки і світового господарства як єдиного цілого.
В	Криза		розвиток національної економіки протягом певного періоду часу, що вимірюється абсолютним приростом обсягів ВВП, ВНП, НД в цілому або темпами приросту цих показників у розрахунку на душу населення
Г	Циклічність		процес переходу країни від одного стану економіки до іншого, досконалішого
Д	Економічний розвиток		фаза циклу, яка виявляється в застої виробництва

Завдання 11.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

1. Тип економічного зростання забезпечується за рахунок кількісного збільшення обсягів функціонуючих факторів виробництва і практично за збереження незмінними їх попередніх техніко-технологічних параметрів:

- а) інтенсивний;
- б) екстенсивний;
- в) помірний;
- г) різкий.

2. Тип економічного зростання, що характеризується розширенням виробництва на основі якісного поліпшення всіх його факторів, тобто раціонального використання всього виробничого потенціалу :

- а) інтенсивний;
- б) екстенсивний;
- в) помірний;

- г) детенсивний.
3. Функціонування ринкової економіки, як будь-якої економічної системи є
- а) періодичний;
 - б) рівномірний;
 - в) нерівномірний;
 - г) пропорційний.
4. Об'єктивна форма розвитку національної економіки і світового господарства як єдиного цілого –
- а) періодичність;
 - б) цілічність;
 - в) ациклічність;
 - г) пропорційність.
5. Цикл, що включає такі фази: кризу, депресію, пожвавлення та піднесення, яке знаходить остаточне відображення у новій кризі –
- а) політичний цикл;
 - б) фінансовий цикл;
 - в) економічний цикл;
 - г) продовольчий цикл.
6. Економічні цикли, що триває, наприклад, 40-60 років називають
- а) короткі;
 - б) середні;
 - в) швидкі;
 - г) довгі.
7. Економічні цикли, що триває, наприклад, близько 10 років називають
- а) короткі;
 - б) середні;
 - в) швидкі;
 - г) довгі.
8. Фаза економічного циклу між найвищою (бум) та найнижчою її точками, якій властивий спад виробництва -
- а) рецесія;
 - б) депресія;
 - в) пожвавлення;
 - г) зростання.
9. Фаза відновлення, яка розпочинається з незначного зростання обсягу виробництва (у відповідь на зростання попиту) і помітного скорочення безробіття – це
- а) криза;
 - б) депресія;
 - в) пожвавлення;
 - г) піднесення.
- 10) Фаза циклу, коли обсяг виробництва перевищує обсяг попереднього циклу і зростає високими темпами – це:
- а) криза;
 - б) депресія;
 - в) пожвавлення;
 - г) піднесення.

Тема 12. Фінансова система суспільства. Державний бюджет

План

1. Сутність фінансів і їх функції. Фінансова система суспільства.
2. Державний бюджет і джерела його формування. Податкова система і її структура.
3. Проблема дефіциту державного бюджету і шляхи її розв'язання

Завдання – вивчити суть і функції фінансів, фінансову систему суспільства і її структура, державний і місцевий бюджет, проблему дефіциту державного бюджету та шляхи її розв'язання, податкову систему та її структуру, принципи і методи оподаткування, особливості податкової системи України.

Ключові слова: фінанси, фінансова система, бюджет, депозитний відсоток, позичковий відсоток, депозитний відсоток, соціальне страхування, кредитна система, банк, кредит, комісійні операції, кредитні банки, обліковий відсоток, дисконтний відсоток, аудиторська діяльність, грошовий обіг, вільно конвертована валюта, акциз, бюджетний дефіцит, фіскальна політика

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Суть і функції фінансів. Фінансова система суспільства та її структура.
2. Централізовані та децентралізовані фінанси.
3. Державний бюджет. Доходи та витрати державного бюджету. Дефіцит державного бюджету та причини його виникнення. Шляхи подолання бюджетного дефіциту.
4. Місцевий бюджет, джерела його формування та напрямки використання.
5. Податкова система та її функції. Види податків.
6. Принципи та методи оподаткування.
7. Особливості податкової системи України.

Творче завдання 12.1

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Фінансова система суспільства і її елементи.
2. Принципи і методи оподаткування.
3. Особливості податкової системи України

Творче завдання 12.2

Відповідаючи на запитання розв'яжіть кросворд (рис. 12.1).

По горизонталі:

2. Особливий товар, що є загальною еквівалентною формою вартості інших товарів.

4. Законодавчо визначена величина податкових нарахувань на одиницю виміру.

8. Зменшення або збільшення зобов'язань в зв'язку з придбанням товарів або послуг.

10. Запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби.

11. Встановлені вищим органом законодавчої влади обов'язкові платежі.

13. Дії громадян і організацій, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав або обов'язків.

15. Перевищення видаткової частини державного бюджету над дохідною.

16. Матеріальні цінності, одержувані державою, юридичною та фізичною особою внаслідок якої-небудь діяльності.

19. Це сума фінансових зобов'язань країни іноземним кредиторам, що підлягають погашенню в обумовлені терміни.

По вертикалі:

1. Комплекс суспільних наукових дисциплін про господарство.

3. Рух фінансових ресурсів, що може відбуватися як у фондовій, так і не фондовій формах з метою контролю з боку суспільства за виробництвом.

5. Що за допомогою фінансового механізму розподіляється та перерозподіляється вартість національного доходу.

6. Організаційно відокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери народного господарства, що спеціалізується на виготовленні продукції.

7. Економічні відносини, які пов'язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів.

9. Реалізація особистих якостей людини.

12. Неурядова неприбуткова структура.

14. Сукупність людей, що постійно живуть у межах якоїсь конкретно вказаної території.

17. Економічна категорія, суть якої полягає в тому, що вони є частиною прибутку.

18. Позика у грошовій або натуральній формі, яка надається на умовах повернення із сплатою відсотків за користування однією юридичною чи фізичною особою іншій.

20. Розпис грошових доходів і витрат держави, підприємства, установи, сім'ї, окремої особи на визначений період.

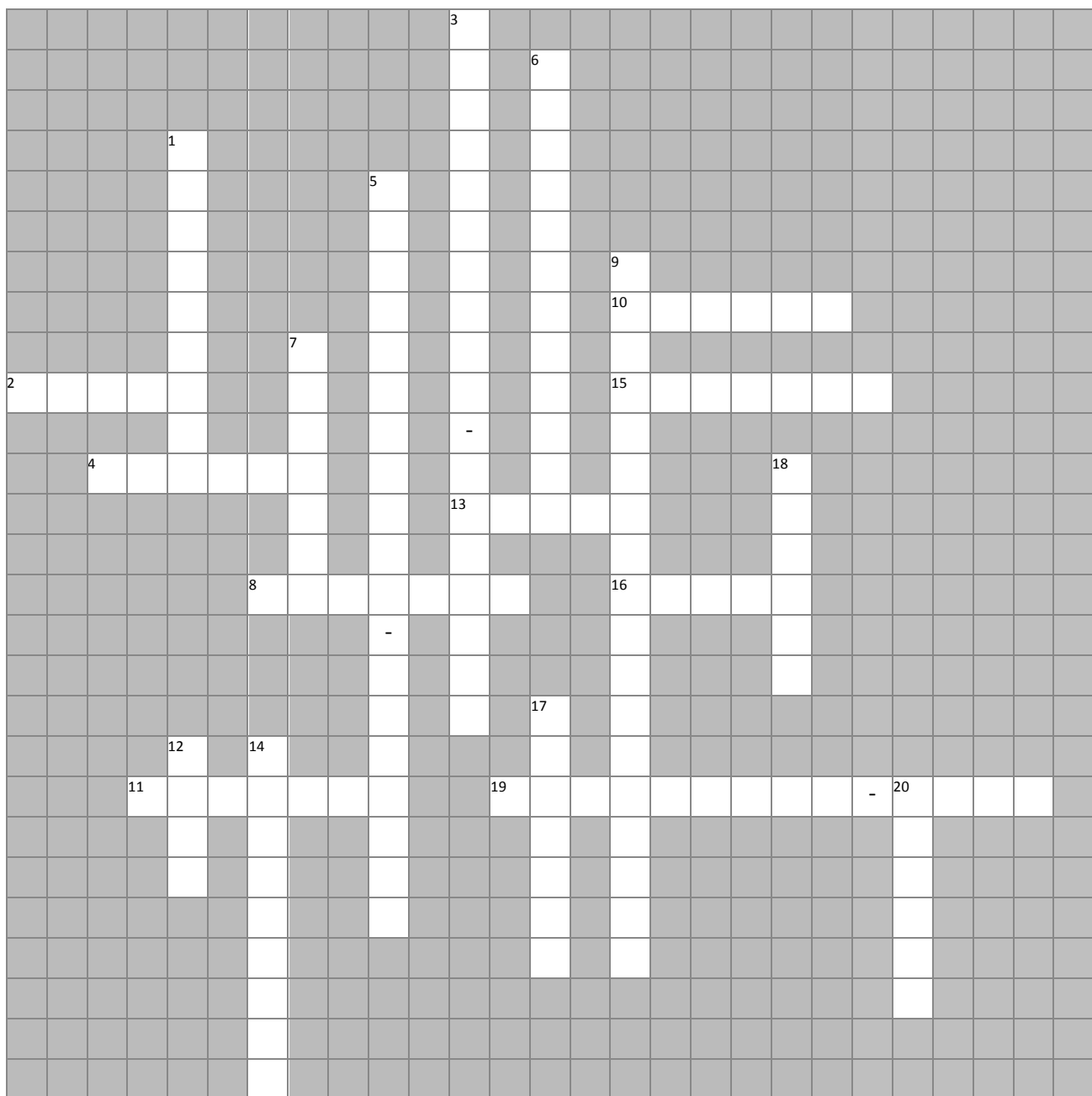

Рисунок 12.1 Схема кросворду

Навчальні завдання

Завдання 12.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

1. Головними передумовами виникнення і розвитку фінансів було виникнення:
 - а) товарно-грошових відносин;
 - б) грошей;
 - в) держави;
 - г) форм власності.
2. Фінанси можуть успішно функціонувати, активно сприяти економічному і соціальному прогресу тільки при активному втручанні в ці процеси:
 - а) підприємців;

- б) фізичних осіб;
 - в) юридичних осіб;
 - г) держави.
3. Однією з головних ознак фінансів є їх:
- а) грошова форма виразу;
 - б) нестабільність;
 - в) цінність;
 - г) контроль.
4. Держава створює і використовує централізовані фонди грошових ресурсів за допомогою:
- а) акумулювання грошей;
 - б) на власний розсуд;
 - в) банків і позик;
 - г) перерозподілу.
5. Контрольна функція фінансів полягає в контролі за розподілом ВВП між:
- а) державами;
 - б) грошовими фондами та їх цільовим використанням;
 - в) юридичними особами;
 - г) робітниками.
6. Основу контрольної функції фінансів становить:
- а) грошові ресурси;
 - б) держава;
 - в) рух фінансових ресурсів;
 - г) розподіл фінансів.
7. Контрольна функція фінансів з розподільною функцією діє:
- а) окремо;
 - б) в тісній взаємодії;
 - в) в тісній взаємозалежності;
 - г) одна контролює іншу.
8. Інструментом реалізації контрольної функції фінансів виступає:
- а) фінансова система;
 - б) підприємницька діяльність;
 - в) фінансова інформація;
 - г) банк.
9. Податки на користь держави, страхові внески, кредитні відносини, оплата комунальних послуг, виплата грошей і премій з лотерей і акцій є фінансовими відносинами між:
- а) державою та окремими членами суспільства;
 - б) підприємством і його робітниками;
 - в) підприємствами однієї галузі;
 - г) державою і підприємствами різних форм власності.
10. Основний централізований планово сформований фонд, який знаходиться в руках держави і використовується нею для виконання економічних функцій – це:
- а) політика фінансів;
 - б) аудит;
 - в) облік;
 - г) державний бюджет.

Тема 13. Державне регулювання ринкової економіки

План

1. Об'єктивні основи державного регулювання економіки
2. Суб'єкти і об'єкти державного регулювання економіки
3. Цілі державного регулювання економіки
4. Методи державного регулювання економіки
5. Економічні функції держави

Завдання – вивчити необхідність і зміст державного втручання в економіку, основні форми економічної діяльності держави, моделі і методи державного регулювання економіки.

Ключові слова: державне регулювання економіки, дискреційна політика, вбудований стабілізатор, макропланування, територіальне планування, мікропланування, мезопланування, інвестиційні банки, інвестиційна політика, кейнсіанство, мінова концепція, монетаризм, соціальна справедливість

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Економічні функції держави. Основні форми і методи державного регулювання економіки.
2. Моделі державного регулювання ринкової економіки.
3. Кейнсіанська і некейнсіанська моделі регулювання економіки.
4. Основні види економічної політики держави. Участь держави у національному виробництві.
5. Структурна і інвестиційна політика.
6. Бюджетна, податкова і кредитно-грошова політика.
7. Соціальна політика.
8. Антиінфляційна політика держави.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Історичні передумови та еволюція державного регулювання економіки.
2. Монетаристське трактування економічної ролі держави.
3. Роздержавлення і приватизація в економіці України.

Навчальні завдання

Завдання 13.1

Запропоновані нижче методи державного регулювання економіки розподіліть у відповідності на адміністративні та економічні (табл. 13.1).

- стягнення державних податків із усіх суб'єктів економіки;
- заборона будівництва нових промислових підприємств в центральних частинах міст;
- фінансування інвестиційних програм;
- дозвіл на використання військового майна;
- маніпулювання обліковою ставкою;
- примус до використання очисних споруд;
- зміна норми обов'язкових резервів.

Таблиця 13. 1 Заходи регулювання економіки

Адміністративні методи	Економічні методи

Завдання 13.2

Знайдіть відповідність наведених категорії їх визначенням (табл. 13.2).
Таблиця 13.2 Вихідні данні

№ з/п	Банк	№ з/п	Основна діяльність
А	Мінова концепція		один із провідних напрямів сучасної економічної теорії, яка стверджує, що без активного втручання держави у розвиток соціально-економічних процесів, без суттєвого розширення функцій держави капіталізм неспроможний далі існувати.
Б	Інвестиційна політика		економічна теорія, яка проповідує визначальну роль грошової маси, що перебуває в обігу, у формуванні економічної кон'юнктури та встановлює причинно-наслідковий зв'язок між зміною кількості грошей і величиною валового кінцевого продукту.
В	Монетаризм		важливий методологічний принцип у західній економічній теорії, згідно з яким сфера обігу є визначальною серед інших сфер суспільного відтворення (безпосереднього виробництва, розподілу та споживання).

Продовження табл. 13.2

Г	Інвестиційні компанії		комплекс урядових рішень, які визначають основні напрямки використання капітальних вкладень в економіку, різні її сфери та галузі. Інвестиційна політика визначається станом економіки, основними завданнями народного господарства у виробництві, науково-технічному і соціальному розвитку країни.
Д	Кейнсіанство		колективний інвестор; один із видів кредитно-фінансових інститутів, які продають власні цінні папери значній частині населення, а купують цінні папери інших акціонерних компаній.

Завдання 13.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

- Що з перерахованого нижче не є суспільним благом:
 - автомобілі;
 - поліція;
 - маяки;
 - захист від повені.
- Державна політика, спрямована на макроекономічну стабілізацію в фазі спаду - це:
 - зростання процентних ставок по позиках банку;
 - скорочення державних витрат для зниження безробіття;
 - стримування додаткового кредитування;
 - зниження податкових ставок.
- Широке застосування економічних методів державного регулювання:
 - може послабити ефект ринкових механізмів;
 - залишає нейтральним ринковий механізм;
 - не впливає на ринковий механізм;
 - може зміцнити дію ринкових механізмів.
- Антимонопольне законодавство націлене в першу чергу на забезпечення:
 - споживачів громадськими товарами і послугами;
 - умов конкуренції;
 - повної зайнятості;
 - економічної свободи.
- Кейнсіанство як економічна теорія стверджує, що:
 - ринкова економіка сама по собі не забезпечує повного використання своїх ресурсів;
 - повне задоволення потреб суспільства в товарах і послугах є стихійний процес;

- в) економіка стане ефективнішою при відсутності її регулювання державою;
 - г) тільки самовідтворюється розвиток приватного сектора економіки дає найбільший ефект.
6. Особливості функцій держави в російській економіці обумовлені, перш за все:
- а) надмірної розвиненістю ринкового механізму;
 - б) відсутністю необхідної бази для їх реалізації;
 - в) недорозвиненістю особистого споживання населення;
 - г) диспропорціональністю в народному господарстві.
7. Що з переліченого нижче найкраще відображає поняття «держава в економіці»?
- а) сукупність законодавчих, виконавчих і судових органів, що діють на всіх територіальних рівнях управління;
 - б) сукупність законодавчих, виконавчих і судових органів, що діють на федеральному рівні управління;
 - в) сукупність природних, трудових і капітальних ресурсів, наявних на території даної країни;
 - г) сукупність природних, трудових і капітальних ресурсів, що належать жителям цієї країни.
8. Виділіть пункт, де адміністративні методи державного регулювання не є основними:
- а) фінансова політика;
 - б) розробка національної системи стандартизації та сертифікації;
 - в) антимонопольне регулювання;
 - г) створення державних заказників.
9. Державне регулювання ринкової економіки:
- а) породжено винятково інтересами бюрократичного державного апарату;
 - б) служить економічним цілям національного фінансового господарства;
 - в) викликано, перш за все, інтересами військово-промислового комплексу;
 - г) покликане служити зміцненню існуючого ладу, адаптації його до умов, що міняються, шляхом постановки і рішення завдань, які не може вирішувати ринковий механізм.
10. Неспроможність ринку може полягати :
- а) тільки в надвиробництві деяких товарів;
 - б) тільки в недовиробленні деяких товарів;
 - в) як в надвиробництві, так і в недовиробленні деяких товарів;
 - г) тільки у виникненні нестачі товарів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

СУЧАСНЕ СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Тема 14. Світове господарство і система міжнародних економічних відносин

План

1. Світове господарство як закономірний результат економічного розвитку.
2. Основні етапи розвитку світового господарства.
3. Основні передумови та прояви економічної глобалізації
4. Система міжнародних економічних зв'язків

Завдання – вивчити світове господарство та об'єктивні передумови його виникнення, структуру сучасного світового господарства, основні форми міжнародного співробітництва, їх взаємозв'язок, нерівномірність економічного розвитку країн світу, основні центри економічного суперництва.

Ключові слова: світове господарство, інтернаціоналізація економіки, міжнародний поділ праці, глобалізація, світова ціна, валютна інтервенція, демпінг, зона вільної торгівлі, конвертованість, котирування торгове мито

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Чим зумовлено виникнення і розвиток світової економіки?
2. В чому полягає особливість інтернаціоналізації економіки?
3. Які фактори стимулюють розвиток міжнародного поділу праці та обміну?
4. Охарактеризуйте основні етапи розвитку світового господарства.
5. Дайте визначення поняттю глобалізація.
6. Охарактеризуйте основні передумови та прояви економічної глобалізації.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Форми міжнародних економічних відносин.
2. Міжнародна торгівля і протекціонізм.
3. Міжнародні валютні відносини, їх суть, етапи розвитку.
4. Міжнародна економічна інтеграція. Сучасні інтеграційні угруповання в світі.

Навчальні завдання

Завдання 14.1

Знайдіть відповідність наведених категорій їх визначенням (табл. 14.1).
Таблиця 14.1 Вихідні дані

№ з/п	Термін	№ з/п	Визначення
А	Зовнішня конвертованість		цільові операції з купівлі-продажу іноземної валюти з метою підвищення або зниження курсу національної валюти
Б	Імпортна квота		повна свобода валютних операцій для здійснення розрахунків з іншими країнами
В	Конвертованість		штучне зниження цін на товари (роботи, послуги) на зовнішніх ринках з метою усунення конкурентів
Г	Валютна інтервенція		визначає загальний обсяг товарів, які можуть бути імпортовані за певний відрізок часу
Д	Демпінг		це співвідношення всієї сукупності надходжень з-за кордону та платежів за кордон за певний відрізок часу (рік, квартал, місяць)
Е	Котирування		здатність національної грошової одиниці вільно обмінюватись на інші валюти
Ж	Платіжний баланс		визначення офіційними державними органами (національним банком чи іншою фінансовою установою) ціни іноземної валюти

Завдання 14.2

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 14.2).

Таблиця 14.2 Вихідні дані

Термін	Визначення
	сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних національних економік
	процес розширення економічної діяльності за межі національних кордонів, або формування стійких і різнобічних взаємозв'язків між економіками різних країн
	стійкі відносини між країнами, якими закріплюється їхня спеціалізація на виробництві певних видів товарів і послуг та задаються стимули для активної участі у взаємному обміні ними
	зростаюча економічна взаємозалежність країн світу, яка формує світове господарство як єдину, органічно цілісну систему

Завдання 14.3

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

1. Форми виробництва на підприємствах, розміщених у декількох країнах, насамперед у рамках транснаціональних корпорацій (ТНК) – це ознака:
 - а) міжнародної економіки;
 - б) національної економіки;
 - в) регіональної економіки;
 - г) політичної економії.
2. Теорію абсолютних переваг вперше сформулював:
 - а) Томас Мальтус;
 - б) Альфред Маршалл;
 - в) Давид Рікардо;
 - г) Адам Сміт.
3. До первинного сектора економіки належать:
 - а) сільське господарство, рибальство, лісова промисловість та гірництво;
 - б) будівництво і виробництво;
 - в) фінансова і банкова діяльність, транспорт, оптова і роздрібна торгівля, страхування,;
 - г) інформаційна галузь, медицина, освіта індустрія розваг.
4. Для вимірювання результатів економічної діяльності на стадії виробництва використовують систему взаємопов'язаних показників:
 - а) валовий випуск, проміжне споживання, валова додана вартість, валовий внутрішній продукт, чистий внутрішній продукт;
 - б) валовий національний дохід, валовий національний наявний дохід, чистий наявний національний дохід;
 - в) кінцеве споживання, заощадження, чисте кредитування / чисте запозичення.
 - г) валовий випуск, чистий наявний національний дохід; кінцеве споживання.
5. Для вимірювання результатів економічної діяльності на стадії утворення і розподілу доходів використовують систему взаємопов'язаних показників:
 - а) валовий випуск, проміжне споживання, валова додана вартість, валовий внутрішній продукт, чистий внутрішній продукт;
 - б) валовий національний дохід, валовий національний наявний дохід, чистий наявний національний дохід;
 - в) кінцеве споживання, заощадження, чисте кредитування / чисте

запозичення.

6. До тарифних методів торгової політики належать:

- а) мита, субсидії, тарифні квоти;
- б) мита, квотування, ліцензування;
- в) мита та тарифні квоти;
- г) мита, квоти, ескалація.

7. За способом обчислення мита бувають:

- а) специфічні, комбіновані;
- б) номінальні, ефективні;
- в) постійні, змінні;
- г) безготівкові, готівкові.

8. Свопи – це:

- а) угоди між двома або більше сторонами про обмін фіксованої кількості валюти на певну дату в майбутньому за курсом або ціною, обумовленою в момент укладання угоди;
- б) обмін двома валютами на основі простих стандартних контрактів з розрахунками за ними терміном до двох днів;
- в) контракти, які надають право (але не зобов'язання) одному з учасників угоди купити або продати певну кількість іноземної валюти за фіксованою ціною протягом певного часу до дати закінчення контракту або тільки на певну дату;
- г) операції, які поєднують купівлю-продаж двох валют на умовах негайної поставки з одночасною контругодою на певний строк з тими самими валютами.

9. Найдавнішою формою міжнародних економічних відносин (МЕВ) є:

- а) міжнародний бізнес;
- б) міжнародне науково-технічне співробітництво;
- в) міжнародна міграція трудових ресурсів;
- г) світова торгівля.

10. Суб'єктами міжнародної торгівлі є :

- а) приватні, акціонерні, кооперативні та інші підприємства;
- б) транснаціональні корпорації (ТНК);
- в) держави;
- г) товари й послуги.

Тема 15. Міжнародна економічна інтеграція та її розвиток в сучасних умовах. Економічні аспекти глобальних проблем

План

1. Сутність міжнародної економічної інтеграції та її ступені. Сучасні інтеграційні угруповання в світі.
2. Проблема інтеграції України у світове господарство.
3. Глобальні проблеми сучасності та шляхи їх розв'язання.

Завдання – вивчити сутність міжнародної економічної інтеграції та її ступені, сучасні інтеграційні угруповання в світі та особливості їх діяльності, проблеми інтеграції України у світове господарство, глобальні проблеми сучасності, та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, політичний союз, вертикальна інтеграція, глобальні проблеми людства, екологічний ефект, екологічна безпека, експортна квота, зона бідності

Питання для контролю та самоконтролю:

1. Суть міжнародної економічної інтеграції і її причини. Фактори, що впливають на розвиток інтеграційних процесів.
2. Ступені розвитку міжнародної економічної інтеграції. Сучасні інтеграційні угруповання в світі. Створення єдиного європейського економічного простору.
3. Проблема інтеграції України у світове господарство. Глобальні проблеми в сучасному світі та причини їх виникнення.
4. Характерні риси глобальних проблем сучасності. Види глобальних проблем.
5. Об'єктивна необхідність і основні форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Творче завдання

Підготуйте доповідь на одну із запропонованих тем:

1. Форми міжнародних економічних відносин.
2. Міжнародна торгівля і протекціонізм.
3. Міжнародні валютні відносини, їх суть, етапи розвитку.
4. Міжнародна економічна інтеграція. Сучасні інтеграційні угруповання в світі.

Навчальні завдання

Завдання 15.1

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 15.1).

Таблиця 15.1 Вихідні данні

№ з/п	Термін	№ з/п	Визначення
А	Вивіз товару		розміщення капіталу за кордоном з метою отримання прибутків
Б	Вивіз капіталу		реалізація товарів і послуг за межами внутрішнього національного ринку
В	Зона економічного сприяння		документ, що характеризує комплекс основних економічних вимог, які пред'являються до діючого підприємства
Г	Інтеграційний показник конкурентноспроможності		район (частина) національно-державної території, на якій завдяки створеним сприятливим умовам у різних формах здійснюється спільне підприємництво згідно з чинним законодавством
Д	Екологічний паспорт підприємства		частина території країни, на якій у законодавчому порядку створено сприятливі умови для активізації економічної кон'юнктури
Е	Зона вільного підприємництва		капіталовкладення фірм у закупівлю машин, устаткування, на будівництво, збільшення запасів
Ж	Інвестиційні витрати		кількісна характеристика конкурентноспроможності товару, яка є відношенням групового показника за технічними параметрами і групового показника за економічними параметрами

Завдання 15.2

Зазначте категорії відповідно до наведених визначень (табл. 15.2).

Таблиця 15.2 Вихідні дані

Термін	Визначення
	новітня форма інтернаціоналізації господарського життя країн світу
	фактичне об'єднання всіх країн-членів союзу в одну державу
	наука про народне переселення. Охоплює процеси та явища, що характеризують кількісні і якісні зміни у людському середовищі
	поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії (взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозбагачення та інше)
	передбачає проведення єдиної економічної політики створення системи міждержавного регулювання соціально-економічних процесів
	вивіз товарів, вироблених, добутих або вирощених у даній країні

Завдання 15.3

Ситуаційна вправа 2. Держави третього тисячоліття

Проаналізуйте ситуацію та дайте відповіді на поставлені запитання.

Запитання:

1. Які країни світу впливають на формування нових державних утворень?
2. Які втрати та здобутки новоутворених держав?
3. Чи мають шанс новоутворені держави стати вагомими суб'єктами міжнародних економічних відносин?
4. Як и думаєте, кількість держав і надалі буде збільшуватися? З чим це пов'язано?
5. Яке місце, на вашу думку Україна займає у міжнародних економічних відносинах, дайте розгорнуту відповідь.

За перше десятиліття ХХІ століття список визнаних держав світу поповнився п'ятьма країнами. Фактично їх стало на десяток більше.

Сто дев'яносто третім членом Організації Об'єднаних Націй в липні 2013 року може стати Південний Судан. На січневому референдумі про незалежність 98,8% жителів півдня цієї найбільшої африканської країни підтримали ідею про незалежність Південного Судану. До Південного Судану на політичній карті світу в новому столітті з'явилися Східний Тимор (здобув незалежність в 2002 р.) , Чорногорія (відокремилася від Сербії в 2006 р.) , а також Сент-Мартін і Кюрасао (і колишні Нідерландські Антильські острови перетворилися на автономні держави в 2010 р.). Набуття в 2007 році незалежності сербської автономією Косово станом на сьогоднішній день визнали 73 країни. Абхазія і Південна Осетія, які оголосили себе незалежними державами роком пізніше, отримали визнання лише Росії, Венесуели, Нікарагуа і Науру.

Нове століття диктує й нові правила створення незалежних держав, але, звичайно, із збереженням усталених принципів ХХ століття. Як і в минулому сторіччі, сьогодні проголошення суверенітету нових держав часто відбувається з використанням сили . Однак тепер світова спільнота ретельно оцінює відповідність цієї незалежності нормам міжнародного права. А визнання або невизнання у світі нової держави має для нього в майбутньому величезне значення.

Як і в раніше, велику роль у цьому процесі відіграють найвпливовіші гравці - ООН , Сполучені Штати, ключові країни Євросоюзу, Китай і Росія. Сама незалежність часто дістається новачкам з рук «сильних світу цього» або при їх активній допомозі. Відмінністю нинішнього століття стала так звана гра в прецедент. Окремі випадки успішної боротьби за незалежність нерідко сприймаються третіми країнами як наочний приклад і пряме керівництво до дії. При цьому не враховується унікальність кожної конкретної ситуації і неможливість повністю переносити чужий досвід в

умови якої іншої держави. За способами отримання суверенітету нові країни ХХІ століття діляться на три групи. У першій групі - держави, які зуміли домогтися незалежності без конфліктів і які заручилися підтримкою і визнанням світової спільноти. У другу входять ті, які розійшлися зі «старшим братом» конфліктно, і їх визнали не всі країни світу. Третя група - це території, практично не добилися визнання своєї незалежності в світі.

Східний Тимор. Етнічні конфлікти, політична та соціальна нестабільність призвели до проголошення незалежності колишньої португальської колонії Східний Тимор в 2002 році. Через кілька років там знову виникла напружена ситуація і почастишали випадки насильства, після чого Рада Безпеки ООН ввела в Східний Тимор 1600 незалежних міжнародних поліцейських. Вони разом з надісланим Австралією контингентом Міжнародних сил стабілізації відновили стабільність у країні.

Східний Тимор відноситься до групи найбільш відсталих держав Азії та Африки. Дві третини населення перебуває за офіційною межею бідності. Основу економіки складає сільське господарство, в якому зайнято понад 80% населення. Головна продукція - кава (щорічно виробляється до десяти тисяч тонн), маїс (кукурудза).

Південний Судан. Референдуму про відділення півдня Судану від півночі передувала 22-річна громадянська війна на ґрунті етнічних і релігійних протиріч. У війні загинули майже два мільйони людей. У 2005 році був укладений мирний договір. У жителів північної частини Судану більш високий рівень життя. У 90% населення Південного Судану щоденний прожитковий мінімум становить менше одного долара. Країна розорена багаторічним конфліктом. Ключова проблема, з якою можуть зіткнутися дві частини розкололася країни, - боротьба за нафту. Судан, імовірно, володіє запасами нафти, близькими за обсягами до резервів Саудівської Аравії. При цьому до 70% їх припадає на Південний Судан. Однак транспортування сирої нафти проходить через розташований на півночі країни Порт-Судан. Причому доходи від видобутку нафти останнім часом витрачалися виключно на закупівлю озброєнь. Свою роль у вирішенні цих проблем зіграють впливові світові держави. З одного боку, це Китай, давно і надійно закріпився на півночі країни, з іншого боку - Японія, США і Євросоюз, які прагнуть створити протизавагу Пекіну в цьому регіоні.

Сент-Мартін і Кюрасао. Після проведення референдумів в жовтні 2012 року політичне утворення Нідерландські Антильські острови офіційно припинило існування. Острови Сент-Мартін і Кюрасао, колишні колонії Нідерландів, стали автономними державами, що входять в Нідерландське королівство (тобто формальної главою є королева Беатрікс). Головні джерела доходів островів - туризм, переробка і транспортування венесуельської нафти, судноремонт. Крім цього, найважливішою частиною фінансових надходжень є офшорні фінансові послуги. Податок на прибуток тут становить 2,4-3 %.

Чорногорія. У червні 2006-го Державний Союз Сербії і Чорногорії

припинив своє існування. Відділення Чорногорії від Сербії відбулося мирно, шляхом референдуму, який пройшов за посередництва Євросоюзу. За незалежність Чорногорії висловилися 55,4 % виборців. Сербія після відділення Чорногорії втратила вихід до моря. Ще на початку 2000-х Чорногорія змогла стати привабливим об'єктом для туризму, як літнього, так і зимового. Політика держави націлена на всебічний розвиток туристичної сфери, їй відданий пріоритет перед промисловістю та сільським господарством.

Косово. Набагато більшим ударом по Белграду стало в 2007 році проголошення незалежності Косова, яку визнали США і більшість членів ЄС. Насправді автономія стала незалежною в 1999-му, коли кілька країн-членів НАТО бомбардували Югославію і ввели свої війська в бунтівний край, де різко загострилися протиріччя між косоварами (албанцями) і слов'янським населенням. Міжетнічні конфлікти в Косові сьогодні - крайня рідкість. Одна з причин - вимушене компактне проживання сербів в анклавів. У країні 45 % населення перебуває за межею бідності. Один з основних джерел доходу косоварів - допомога албанської діаспори. Економіку серйозно послаблює невирішене міжнародний статус Косова, який ускладнює залучення інвестицій і кредитів. Економічна слабкість регіону дала поштовх процвітанню тіньової економіки, в якій контрабандний бензин, сигарети, цемент, наркотики є основними товарами. Косово живе значною мірою за рахунок міжнародної допомоги. До того ж в 2009-му це не всіма визнана держава стало членом Світового банку та МВФ. Сербське населення Косова відмовляється визнавати місцеві державні інститути. Більшість сербів живуть на півночі Косова, у них своя поліція, правосуддя.

Південна Осетія і Абхазія відкололися від Грузії ще в 1993-му при російській підтримці. У 2008 році, коли грузинські війська спробували контролювати Цхінвал, обидві автономії оголосили про свою державну незалежність. Світова спільнота, за винятком Росії і ще трьох держав, відмовляється визнавати ці території незалежними країнами. Європарламент 21 січня 2013 року прийняв резолюцію, згідно з якою Абхазія і Південна Осетія визнані окупованими територіями. Економіка обох невизнаних держав повністю залежить від Росії. Приміром, 99% бюджету Південної Осетії формується за рахунок перерахувань з Москви, Абхазія приблизно на 70% залежить від фінансових надходжень з РФ. Основна валюта в обігу - російський рубль. В обох невизнаних республіках процвітає корупція, безробіття перевищує 50 %.

У другому десятилітті XXI століття процес створення нових держав продовжуватиметься.

Можливість розколу зберігається в *Бельгії*. Вже довгий час королівство мітингує і страйкує, воно майже вісім місяців фактично живе без уряду. Одна частина країни - говорить голландською мовою Фландрія - більш багатий регіон, ніж інша - франкомовна Валлонія. На підставі цього фламандські націоналісти регулярно висувають вимоги відділення «від

будинків».

Незрозумілою продовжує залишатися ситуація в *Придністров'ї*. Юридично територія Придністровської Молдавської Республіки є частиною Молдови, хоча фактично Кишинів не контролює Придністров'я (а винятком кількох сіл). Конфлікт тліє вже два десятиліття, проте жодна держава у світі цю республіку не визнає. Значною мірою рішення придністровського питання залежить від готовності Москви, Тирасполя та Кишинева домовлятися. У середньостроковій перспективі найбільш вірогідні два сценарії. Перший - приєднання Молдови до Румунії і остаточне 25 «відколювання» тих територій, які з цим не згодні (Гагаузія, Придністров'я). Другий - створення молдавської федерації, введення двомовності тощо.

Нагорний Карабах, а також частина «континентальної» території Азербайджану контролюються Вірменією за результатами війни 1988-1994 років. Посилення позицій Баку в регіоні за рахунок продажу нафти загрожує новим витком напруженості в регіоні (Єреван поряд з Москвою входить в Організацію договору колективної безпеки).

Курдистан - найскладніша проблема Туреччини. Влада країни у всі часи ставилася до курдів, як до сепаратистам. Однак союзники Туреччини по НАТО вимагають мирного вирішення курдського питання. Іракський Курдистан фактично незалежний від уряду в Багдаді. Курди також компактно проживають в Ірані та Сирії.

Розташована на «Африканському Розі» держава *Сомалі* фактично розпалося на окремі території (всього в країні 18 провінцій), що знаходяться під контролем польових командирів. Північна частина проголосила свою незалежність як Республіка Сомаліленд, а сама країна перетворилася на базу піратів Індійського океану.

Ще в трьох економічно потужних державах періодично проявляються відцентрові сили. Не вщухають міжетнічні конфлікти в *Іспанії*: баскські організації то оголошують перемир'я, то влаштовують чергові теракти.

Росія володіє величезною кількістю потенційних гарячих точок. Дві чеченські війни не змогли стабілізувати обстановку на Північному Кавказі. У Великобританії періодично загострюється питання Ольстера та Північної Ірландії, де давнє протистояння має ще й релігійний ґрунт. Однак і Мадрид, і Москва, і Лондон в цілому контролюють ситуацію на своїх бунтівних територіях.

Яким буде світ ХХІ століття: роздробленим на тисячі країн-осколків або складається з декількох об'єднаних і протиборчих центрів? Відповідаючи на це питання, політичні оглядачі, футурологи, суспільствознавці, дипломати в думках не сходяться.

Порівняно недавно американський Фонд миру ввів в ужиток поняття *failed state* (держава, яка не відбулася) - для країн, які не можуть забезпечувати власну життєздатність. Це поняття об'єднує 12 соціальних, економічних, політичних і військових індикаторів. В індексі за 2010 рік у

«червоній групі» тривоги, де лідирує Сомалі, виявилося 37 країн. У критичному стані перебувають в основному африканські та азійські держави - Судан, Чад, Зімбабве, Кенія, Нігерія, Ефіопія, Конго, Афганістан. До групи «граничних», тобто наближаються до кордону failed state, відносяться Росія, Таджикистан, Білорусь, Молдова, Китай, Україна.

Інтенсивний процес створення нових незалежних держав намітився після Першої світової війни. Друга світова війна, деколонізація Африки і розпад соціалістичного табору досі виступають основними поживними елементами суверенізації нових територій. Ймовірно, у другій половині ХХІ століття основним трендом стане боротьба за природні ресурси - енергоносії, родючі землі і, перш за все, питну воду.

Завдання 15.4

Оберіть серед запропонованих варіантів правильну відповідь.

1. Міжнародна економічна інтеграція – це:
 - а) угоди про режим торговельних та фінансових операцій, з асиметрією та асинхронністю усіх бізнес-процесів;
 - б) ресорсинг у вертикальному та горизонтальному міжнародному поділі праці, деформація змісту інтеграційних угод;
 - в) узгодженої державної політики на підставі укладання міждержавних угод, що стосуються питань господарсько-політичного розвитку країн окремих регіонів;
 - г) відновлення економічних бар'єрів та кордонів між країнами, посилення самодостатності.
2. Який політичний термін від часів «холодної війни» застосовують для позначення тих країн, які не належать до західного світу або східного блоку. Більшість з яких вважаються біднішими країнами, іноді їх називають країнами, що розвиваються.
 - а) країни третього світу;
 - б) країни «Великої вісімки»;
 - в) країни Євросоюзу;
 - г) країни ОПЕК.
- 3.3 яким періодом пов'язують посилення інтеграції, як об'єктивний процес розвитку суспільного поділу праці?:
 - а) кінець ХХ ст.;
 - б) початок ХХІ ст.;
 - в) середина ХХ ст.;
 - г) середина ХІХ ст..
4. При якій формі міжнародної економічної інтеграції передбачається взаємне скасування зовнішньоторговельних обмежень для країн – учасниць союзу і запровадження єдиного зовнішньоторговельного тарифу, проведення спільної зовнішньоторговельної політики по відношенню до третіх країн?:
 - а) зона вільної торгівлі;

- б) митний союз;
 - в) спільний ринок;
 - г) економічний союз.
5. В якому році засновано інтеграційне угруповання «Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво» (АТЕС)?:
- а) 1898;
 - б) 1908;
 - в) 1992;
 - г) 1989.
6. Форма міжнародної економічної інтеграції, яка разом із функціонуванням митного союзу передбачає загальний ринок робочої сили і капіталів, валютний союз, проведення спільної внутрішньої економічної політики, діяльність наднаціональних економічних органів.
- а) торговельний союз;
 - б) митний союз;
 - в) політичний союз;
 - г) економічний союз.
7. Яка з країн учасниць інтеграційного угруповання ЄС вийшла з його складу у 2020 році?:
- а) Канада;
 - б) Велика Британія;
 - в) Швейцарія;
 - г) Греція.
8. У якому році було створено інтеграційне угруповання «Європейське економічне співтовариство»?:
- а) 1957;
 - б) 1973;
 - в) 1981;
 - г) 1995.
9. Скільки держав Арабського Сходу об'єднує «Ліга арабських держав», з метою координації політичної діяльності, розвитку співробітництва у сфері економіки, транспорту, культури, громадянства?:
- а) 27;
 - б) 45;
 - в) 22;
 - г) 1989.
10. Особлива низка економічних і соціальних явищ і процесів, які торкаються умов функціонування і розвитку сучасної цивілізації, її збереження і відтворення – це:
- а) спеціалізації виробництва;
 - б) велика депресія;
 - в) міжнародний поділ праці;
 - г) глобальні проблеми.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти, та шкала оцінювання – екзамен

Здобувачі вищої освіти, що набрали менше 36 балів до сесії не допускаються. До складання екзамену такі здобувачі вищої освіти можуть бути допущені тільки після того, як наберуть необхідну кількість балів.

Підсумковий контроль знань здійснюється шляхом складання екзамену по екзаменаційних білетах, які містять два теоретичних питання, практичні завдання або тести.

Якщо на екзамені здобувач вищої освіти отримав менше 24 балів, то він одержує загальну незадовільну оцінку.

Сума балів за всі види освітньої діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	5 (відмінно)
82 – 89	B	4 (добре)
75 – 81	C	4 (добре)
64 – 74	D	3 (задовільно)
60 – 63	E	3 (задовільно)
35 – 59	FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
0 – 34	X	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованих джерел

10.1. Основна література

1. Башнянин Г.І. Політична економія : навч. посіб. / ред. Г.І. Башнянин, Є.С. Шевчук. 4-те вид., переробл. і виправлене. Львів : Магнолія, 2017. 280 с.
2. Біліченко О.С. Економічна теорія: методичні матеріали для семінарських занять здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр. Миколаїв : МНАУ, 2020. 59 с.
3. Бондар І.С. Формування державної політики в сфері інноваційної діяльності : навч. посіб. / І.С. Бондар, В.Г. Горник, Ю.І. Горбань. Київ: Ліра-К, 2016. 280 с.
4. Економічна теорія : підручник / В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. ; за заг. ред. В.Д. Лагутіна. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 608 с.
5. Краус Н.М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін : монографія. К. : ЦУЛ, 2016. 596 с.
6. Лесік І.М. Основи економічної теорії : метод. реком. для виконання самостійної роботи здобувачами вищої освіти ступеня бакалавр. Миколаїв : МНАУ, 2017. 68 с.
7. Несененко П. П. Історія економічних учень : навч. посіб. / П. П. Несененко, О.А. Артеменко. Одеса : ОНЕУ : ФОП Гуляєва В. М., 2017. 448 с.
8. Пармаклі Д.М. Історія економічних вчень : навч. посіб. / Д.М. Пармаклі, С.В. Філіппова, Н.А. Добрянська. Одеса, 2018. 113 с.
9. Сало І.В. Становлення економіки України. (Від Київської Русі до 1917 року) : монографія / І.В. Сало. Суми : Університетська книга, 2016. 300 с.
10. Уразов А. У. Основи економічної теорії. / А. У. Уразов., І. В. Вікарчук . К. : Центр навчальної літератури, 2019. 312 с.
11. Якобчук В.П. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. / В.П. Якобчук, Ю.В. Богоявленська, С.В. Тищенко. К. : Центр учбової літератури, 2016. 476 с.

10.2. Допоміжна література

1. Andrusiv U., Simkiv L., Dovgal O., Demchuk Na., Potryvaieva N., Cherchata A., Popadynets I., Tkachenko G., Serhieieva O., Sydor H. Analysis of economic development of Ukraine regions based on taxonomy method. Management Science Letters. Canada. 2019. №10 (2020). P. 515–522.
2. Dovgal O. V., Kravchenko M. V., Demchuk N. I., Odnoshevnaya O. A., Novikov O.Y., Andrusiv U. Y., Lesik I. M., Popadynets I. R. (2017). Methods of competitiveness assessment of agricultural enterprise in eastern

Europe. Regional Science Inquiry, Vol. IX, (2), 231–241.
<https://doi.org/10.3846/btp.2021.14326>

3. Lesik I. The basic contradiction as for cultivation and use of GMOs / I. Lesik // Актуальні проблеми економіки. 2017. 1(187). P. 83-88.

4. Lesik Iryna. The problem of online dependence of youth. Changing paradigm in Economics and Management System. Volume II. Kherson : Publishing house OLDIPLUS, 2020. С. 140-147.

5. Lesik, I., et al. Assessment of management efficiency and infrastructure development of Ukraine. Management Science Letters 10.13 (2020): 3071-3080.

6. Lesik, I., Lesik, M., Tishechkina, K., Ushkarenko, I., Soloviov, A., & Lahoiskyi, A. (2021). Analytical evaluation of the prospects for sustainable development of environmentally oriented tourism business. Business: Theory and Practice, 22(2), 318-329.

7. Padalka, A.M., Gribincea, A., Lesik, I.M., Semenda, O.V., & Barabash, O.O. (2021). Consumer protection when purchasing goods on the Internet. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 28(2), 189-197. 10.37635/jnalsu.28(2). 2021.189-197

8. Довгаль О.В. Імплементация інноваційних технологій екологізації підприємств будівельної галузі в контексті сталого розвитку /Соціально-економічні аспекти сталого розвитку регіонів. Social and economic aspects of sustainable development of regions. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole / Edited by Alona Ohienko, Tadeusz Pokusa / О.В. Довгаль. – Publishing House WSZiA, 2017. 398 p. С. 135-143.

9. Довгаль О.В. Методичні підходи оцінки показників фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного сектору //Соціально-економічні аспекти сталого розвитку регіонів. Книга II. Social and economic aspects of sustainable development of regions. Monograph. BOOK II. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2018; ISBN 978-83-62683-52-9; pp. 292

10. Лесік І. М. Вплив латифундистів на соціально-економічний розвиток // Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 11-12 квітня 2019 р., Івано-Франківськ. С. 58-60.

11. Лесік І. М. Вплив світової економіки на конкурентоспроможність України // Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні та євроінтеграційні аспекти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 листопада 2018 року, м. Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2018. С. 77-80.

12. Лесік І. М. Оцінка рівня розвитку транспортної інфраструктури України. Modern Economics. 2020. № 23(2020). С. 95-101. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V23\(2020\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V23(2020)-15).

13. Лесік І. М. Соціально-економічні небезпеки безробіття для інфраструктури аграрного ринку України. *Modern Economics*. 2019. № 17. С. 127-132. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-20](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-20).

14. Лесік І. М. Старіння населення: соціально-економічні наслідки / І. М. Лесік, Д. Д. Золотухіна // *Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції*, (м. Одеса, 9-10 листопада 2018 року). Херсон : Молодий вчений, 2018. С. 97-100.

15. Лесік І. М. Тенденції та перспективи розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації / *Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, 8-9 листопада 2018 р. / Харк. нац. аграр. ун-т. Харків : ХНАУ, 2018. Вип. 1. С. 393-396.

16. Лесік І. М., Галкін В. В. Інноваційна діяльність в системі вищої освіти // *Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти: матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 19-20 листопада 2020 р., м. Миколаїв 19-20 листопада 2020 року. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 62-64.

17. Лесік І., Каратєєва О. Особливості формування та розвитку фінансової інфраструктури // *Social and economic aspects of sustainable development of regions : monograph*. Opole : The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. Т. 2. С. 116-123.

18. Лесік І.М., Нахайчик Є.Є. Діджиталізація як складова цифрової економіки. // *Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]*: матеріали XV міжнародної науково практичної інтернет-конференції (м. Київ, 29 квітня 2021 р.). Київ, 2021. С. 62-69.

19. Лесік І.М., Нахайчик Є.Є., Магар Д.Є. Кібербезпека як основа цифрового суспільства // *Fundamental and applied research in the modern world. Proceedings of the 10th International scientific and practical conference*. BoScience Publisher. Boston, USA. 2021. Pp. 452-459.

10.3. Інформаційні ресурси

1. Scott J. A Dictionary of Sociology [Електронний ресурс] / John Scott // University of Oxford. 2015. URL : <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199683581.001.001/acref-9780199683581>.

10.4 Законодавчо-нормативні акти

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.
Кабінет Міністрів України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Про оплату праці : Закон в редакції від 01.01.2017 р. URL: : [http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80).
3. Кодекс законів про працю України : Закон в редакції від 02.12.2017 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17).
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 N 435-IV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Навчальне видання

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ:

плани семінарських занять, ключові поняття, питання для контролю і
самоконтролю, творчі завдання, вправи, тести

Укладачі:

Довгаль Олена Валеріївна
Лесік Ірина Миколаївна

Технічний редактор І.М. Лесік
Комп'ютерний набір і верстка І.М. Лесік

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 13,0
Тираж 100 прим. Зам. № _____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкт видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.